

BR. 101

IZVEŠTAJ KOMANDE 2. ARMIJE OD 30. JULA 1943. GENERALSTABU KoV DA SU VOJNE VLASTI PREUZELE STARANJE O JAVNOM REDU U GUVERNATORATU DALMACIJE¹

BO/gb

Dešifrovani telegram

V.P. 10, 30. jul 1943, 11,30^h

OD KOMANDE 2. ARMIJE — CIVILNI POSLOVI

GENERALSTABU KoV — OPERATIVNO

TREGUK — ODD — EFWG — EGUK 386 237 12807007

Br. 10381/CV. posi. U vezi telegrama ove komande pod br. 10311/Civ. posi, od 28. o.m.² Guvernatorat Dalmacije vrši svoje upravne funkcije u provincijama Zadar, Split i Kotor. Podudarno sa svojom teritorijalnom nadležnošću, komanda 18. arm. korpusa preuzela je vlast u svrhu čuvanja javnog poretka nad čitavom provincijom Zadar i Split, sa izuzetkom ostrva Korčula, Lastovo i Mljet gde je vlast preuzeo 6. arm. korp. U Provinciji Kotor vlast će preuzeti 14. arm. korpus koji ne pripada ovoj armiji.³ Prema daljoj analizi situacije Guvernatorata proizlazi da *ne* bi trebalo odmah pristupiti njegovom ukidanju, jer bi to moglo da bude štetno s obzirom na složenu organizaciju, koju treba postepeno rasterećivati. S druge strane, očigledna je potreba da u jednoj jedinoj ličnosti budu koncentrisane sve funkcije Guvernatorata. Takva koncentracija civilne i vojne vlasti obezbedila bi u ovom trenutku ono jedinstvo akcije koje je ovde neophodnije nego na ma kom drugom mestu. Stoga smatram za podesno i predlažem da se za guvernera Dalmacije imenuje komandant 18. arm. korpusa, kome bi bila odgovorna Komanda 6. arm. korpusa za ostrva Korčulu, Lastovo i Mljet, a komanda 14. arm. korpusa za Provinciju Kotor. Pošto se odstrane prefekti, na položaju bi ostali, kao što je predloženo telegramom 10311/Civ. posi, od 28. tek., zamenici prefekata sa funkcijama koje su u istom telegramu naznačene. Eventualno bi isti postupak trebalo sprovesti i u Prefekturi Kotor⁴

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821, r. 403/1076.

² Redakcija ne raspolaže tim telegramom.

³ Vidi dok. br. 95.

⁴ Vidi dok. br. 104.

Očekujem da me upoznate s odlukama koje će razrešiti situaciju.

General Roboti 11303007

K-da 2. armije
Odelj. civilnih posi.
V.P. 10, 30. jul 1943 — XXI

30. VII

R⁵

BR. 97

MESECNI IZVEŠTAJ KOMANDE 8. ARMIJE OD 30. JULA 1943. KOMANDI 2. ARMIJE O AKTIVNOSTI JEDINICA NOV I POJ U JULIJSKOJ KRAJINI¹

KOMANDA 2. ARMIJE
Obaveštajno odeljenje

Br. 1/21950
5. avgust 1943.

KOMANDA 8. ARMIJE

V.P. 170, 30. jula 1943.

OBAVEŠTAJNO ODELJENJE
(Odvojeni odsek za Julijsku krajinu)
Br. 01/P5/746

KOMANDI 8. ARMIJE — OBAVEŠTAJNOM ODELJENJU

VP 170

Predmet: Julijska krajina — Situacija aktivnosti ustanika br. 16 i, radi znanja:

KOMANDI 2. ARMIJE	VP 10
KOMANDI XXIII ARMIJSKOG KORPUSA	VP 87
KOMANDI XXIV ARMIJSKOG KORPUSA	VP 300
KOMANDI TERITORIJALNE ODBRANE	TREVIZO

⁵ Paraf generala Robotija.

¹ Kopija originala (pisana na mašini), dostavljena Komandi 2. armije, u AVII, NAV-T-821, r. 31/194—207.

² Pečat primaoca.

"VRHOVNOJ KOMANDI — VOJNOJ OBAVESTAJNOJ SLUŽBI, STATISTIČKI ODSEK KOMANDI KARABINIJSKE LEGIJE — PROTIVUSTANICKOM ODELJENJU SPECIJALNOM INSPEKTORATU JAVNE SIGURNOSTI ZA JULIJSKU KRAJINU	VP 21 TRST TRST
---	-----------------------

Dostavljam pregled situacije o aktivnosti ustanika br. 16 u Julijskoj krajini u mesecu julu ove godine.

U poređenju sa izveštajem o situaciji br. 15, dopis br. 01/P5/550 od 29. 6. 1943. godine,³ ukazujem na sledeće:

— opšta situacija je nepromenjena u raznim manifestacijama aktivnosti ustanika, osim što su u porastu dela diverzije;⁴

— nastavlja se koncentrisanje oružanih formacija prema neveru, dok su druge organske jedinice primećene u centralnom i istočnom sektoru Goričkog područja;⁵

— jačanje propagande u Istri, što je prouzrokovalo da su rudari napustili posao i svoje domove;

— otkrivanje velikog broja „karaula“ rasturenih po celoj teritoriji;

— značajan prelazak granice bandi iz nemačke Slovenije.⁰

Rezime:

— 19 osoba prebeglo ustanicima;

•— 12 dela diverzije;

— 51 oružani sukob;

³ Redakcija ne raspolaže tim dopisom.

⁴ i ⁵ Naredbom Štaba Primorske operativne zone NOV i PO Slovenije od 10. aprila 1943, formirane su 5. slovenačka NOU brigada „Simon Gregorčič“ (od jedinica Južnoprimeške NOP odreda) i 6. slovenačka NOU brigada „Ivan Gradnik“ (od jedinica Severnoprimeške NOP odreda). Bataljoni ovih brigada su do kraja aprila dejstvovali samostalno na odvojenim sektorima, a tada su se spojili radi prodora u Benešku Sloveniju i proširenja oslobodilačkog pokreta na ovo područje. Stvarno formiranje brigada je izvršeno na putu za Benešku Sloveniju krajem aprila i početkom maja 1943. godine. Brigade su u pohodu u Benešku Sloveniju naišle na žestok otpor jakih italijanskih snaga iz doline Soče i Nadiže, i u više uzastopnih borbi u toku maja i juna pretrpele osetne gubitke, te su morale kasnije ponovo dejstvovati po bataljonima, pa čak i četama. Opširnije o tim borbama, vidi tom VI, knj. 6, dok. br. 15, 22, 23, 27, 28, 30—32 i 34; Oslobodilački rat, knj.1, str. 528—529 i Stanko Petelin Vojko, Gradnikova brigada, Beograd, 1968, str. 11—34; Istra i Slovensko primorje — Borbe za slobodu kroz vjekove (u daljem tekstu: Istra i Slovensko primorje), Beograd 1952, str. 415—426.

⁶ Nemačkom Slovenijom su italijanski štabovi nazivali onaj deo slovenačke teritorije koji je posle sloma Kraljevine Jugoslavije, u aprilu 1941, anektirala nacistička Nemačka (severno od linije: Idrija — severna predgrada Ljubljane — Sava). Detaljnije o tome vidi prilog uz tom II, knj. 2, dok. br. 14 i tom XII, knj. 1, dok. br. 1.

COMANDO 8^a ARMATA

COMANDO 8 ^a ARMATA
REPUBBLICA ITALIANA
5/1950
5/100 1943

UFFICIO INFORMAZIONI P.M.170 N° 30 luglio 1943-4
 (Sezione staccata per la V.G.)
 Prot. N. C1/P5/146 Allegati N. AL COMANDO 8^a ARMATA - UFF. "S/A"
 Risposta a nota N. del P.M.170
 Col. T. F. P.M.170
 OGGETTO: VENEZIA GIULIA - SITUAZIONE ATTIVITA' RIBELLI N° 16

per conoscenza:
 AL COMANDO DELLA 2^a ARMATA P.M.10
 AL COMANDO DEL XVIII C.A. P.M.87
 AL COMANDO DEL XXIV C.A. P.M.100
 AL COMANDO DIPESA TERRITORIALE DI TREVISO
 AL COMANDO SUPREMO -SIN- Sezione Statistica P.V.21
 AL COMANDO LEGIONE CC.RR. -Uff. Antiribelli. TRIESTE
 ALL'ISPettorato SPECIALE DI P.S. PER LA V.G. TRIESTE

M. 10/10/43
facce rubate e ritirato

Trametto la situazione grafica n° 16 dimostrativa dell'attività dei ribelli nella Venezia Giulia nel mese di luglio o.s.
 In confronto con la situazione n° 15 foglio C1/P5/550 del 29/6/43, rilevo:

- situazione generale stazionaria nelle varie manifestazioni dell'attività dei ribelli, salvo un aumento negli atti di sabotaggio;
- continuato l'accentramento verso nord delle formazioni armate, mentre altri reparti organici sono stati segnalati nel settore centrale e orientale del Goriziano;
- aumento della propaganda nell'Istria, che ha portato all'allentamento del lavoro e dalle case di operai delle miniere;
- scoperta di numerosi "Karavlj" sparse in tutto il territorio;
- sensibili sconfinamenti di bande dalla Slovenia tedesca.

IN SINTESI

19 individui passati ai ribelli
 12 atti di sabotaggio
 31 scontri a mano armata
 6 individui assassinati
 11 atti di terrorismo e rapina
 4 località accertate dove avvengono sconfinamenti da e per i territori annessi
 18 accompagnanti e depositi di materiale vario
 5 "Karavlj" e posti di guardia
 1 Comando di Brianta
 1 " " Battaglione
 6 Battaglioni
 2 compagnie

1/1/1

- 6 osoba ubijeno;
- 11 dela terora i pljačke;
- otkrivena 4 naseljena mesta odakle se prelazi granica u pravcu i iz pravca anektiranih teritorija;
- 5 „karaula“ ili stražara;
- 18 bivaka i skladišta raznog materijala;
- 1 komanda brigade;
- 1 komanda bataljona;
- 6 bataljona;
- 2 čete.

Objašnjenje

U mesecu julu situacija, koja je već postojala prethodna dva meseca, nije se izmenila, mada nije izostala pomoć partizanima bačena iz neprijateljskih aviona, koji su na našu teritoriju izbacivali čak i ljudstvo naročito osposobljeno za organizovanje mase naoružanog ljudstva.⁷

Formiranje diverzantskih jezgra u ustaničkim bandama, nazvanih „mineri“, i snabdevanje iz vazduha značajnim eksplozivnim materijalom dozvoljava pretpostavku da se priprema jedna kampanja diverzija,⁸ koja bi mogla poprimiti veoma težak razvoj.

Zabrinjavajuća potražnja lekova potvrđuje podatke o bolestima koje desetkuju partizanske redove.

U vezi sa promenom vlade,⁹ mišljenja se razlikuju: prevladava psihoza popuštanja i iščekivanja. Sa više strana je potvrđena tendencija Slovena da se ponovo vrate u normalan život ukoliko bi bili prihvaćeni izvesni njihovi zahtevi.

Načelnik odseka, kapetan
(Oreste Ranieri)

8. VIII

R¹⁰

PRILOZI

1. — Grafički prikaz situacije.¹¹
2. — Pregled terorističkih dela itd.
3. — Pregled osoba koje su prebegle ustanicima.
4. — Pregled diverzantskih dela.
5. — Pregled oružanih akcija.
6. — Pregled raznih podataka.
7. — Pregled ubistava.

⁷ i ⁸ Detaljnije o savezničkoj pomoći jedinicama NOV i PO Slovenije vidi tom VI, knj. 6, dok. br. 52 i 62; Stanko Petelin Vojko, n.d., str. 26 i Istra i Slovenačko primorje, str. 421.

⁹ Vidi dok. br. 95, nap. 2.

¹⁰ Paraf generala Robotija, komandanta 2. armije.

¹¹ Vidi AVII, NAV-T-821, r. 31/208. Redakcija ga ne objavljuje, jer je snimak nečitak.

JULIJSKA KRÄJINA

Dela terora, pljačke, atentata na osobe bez smrtonosnih posledica, izvršena od ustanika u julu 1943.

Br.	Dan	Mesto	Opis izvršenog dela
1	Kraj juna (nisu obuhvaćena u prethodnoj situaciji)	Cifre, brdo	Nepoznata lica odvela su 8 goveda od kojih su 4 vraćena.
2		Spod. Danje	Ustanička banda je opljačkala selo, odnela 4 svinje i kuhinjsko posuđe.
3	– „ –.	Oblase	Ustanci su opljačkali i ubili vlasnika pilane.
4	2/7.	Majdlic, imanje	Ustanci su odveli 2 goveda.
5	3/7.	Kovačevica	Ustanci su zaustavili izvesnog Klinara Đovanija i zapretili da će ubiti njegove dve sinovice kao naše špijune.
6	3/7.	Zali Log	Oko 100 ustanika opljačkalo je kamion natovaren životnim namirnicama.
7	6/7.	Meja, brdo [Monte Mia] ¹²	Ustanci su otvorili vatru iz jednog mitraljeza i tri puške na nekoliko građana.
8	12/7.	Jevšček [Ieuseccol	Ustanci su provalili u mlekaru i odneli životne namirnice.
9	15/7.	Vrh Križa [Vetta di Sacris]	Iz jedne nečuvane kasarne ustanci su odneli 10 limova.
10	16/7.	U blizini Jesenica	Ustanci su zapalili zgradu ženske planske kolonije.
11	16/7.	Hrenovice	Ustanci su iz sela ovog reiona odneli životne namirnice.

¹² U uglatim zagradama su stavljeni italijanski nazivi geografskih pojmova onako kako su navedeni u dokumentu.

JULIJSKA KRAJINA

Osobe koje su prebegle ustanicima u julu 1943.

Dah	Mesto	Dobro- voljno	Prisilno	Svega
Jula	Pregarje	1		
7/7.	Kostanjevica	2		
8—18/7.	Raša	6		
— „ —	Zarečje [Sarezzo]	2		
	Višnjan [Visignano]	1		
— „ —	Pazin	1		
13/7.	Santalezi	2		
13/7.	Smoljanci [Smolizzi]	1		
Jula	Tolmin	1		
»	Grdoselo [Castelverde]	1		
- „ -	Trnovo ¹³	1		
Ukupno:		19		

¹³ Sada: Trnovo ob Soči.

JULIJSKA KRAJINA

Dela diverzije koja su ustanici izvršili u julu 1943.

Br.	Dan	Mesto	Opis izvršenog dela
	Kraj juna (nisu obuhvaćena u prethodnoj situaciji)	Sv. Lucija kod Tolmina ¹⁴ Sv. Lucija kod Portoroža ¹⁵	Ustanici su prekinuli telegrafске i telefonske linije, Napad na telefonsku liniju.
3	1/7.	"U blizini Gorice	Oboren je nosač dalekovoda visokog napona.
4	3/7.	U blizini Avča [Auzza]	Nepoznato lice je pomoću mine bacilo u vazduh nosač dalekovoda visokog napona, ali dalekovod nije prekinut.
5	6/7.	U blizini Dolenje Tribuše [Tri-bussa]	Ustanički delovi su ponovo prekinuli telefonsku liniju Vojsko—Cepovan [Voschia—Chiapovano]
6	7/7.	Doblar-Kanalski Vrh [Verco di Canale]	Nepoznate osobe su pomoću eksploziva oštetile tri nosača dalekovoda visokog napona.
7	9/7.	Sedlo Cirкина ¹⁶ [Circhina]	Ustanički delovi su izvršili akciju uznemiravanja protiv detašmana i prekinuli telefonsku vezu.
8	11/7.	U blizini k. 163	Nepoznata lica su pomoću eksploziva oštetila nosač 145 dalekovoda visokog napona.
9	13/7.	Podsela [Sottosella] — Doblar	Nepoznata lica su oborila dva telefonska stuba.
10	16/7.	U blizini Sv. Lucije kod Tolmina	Nepoznate osobe su presekle tri telefonska stuba.
11	16/7.	Idrija pri Bacci [Baccia] — Slap	Nepoznata lica su presekla tri telefonska stuba.
12	22/7.	U blizini Svete gore [Monte Santo]	Nepoznata lica su pomoću eksploziva oštetila nosač 103. dalekovoda visokog napona Doblar—Občine.

¹⁴ Sada: Most na Soči.¹⁵ Sada: Lucija.¹⁶ Sedlo na putu Cerkno—Podlanišče.

JULIJSKA KRAJINA

Oružane akcije koje su ustanici izvršili u julu 1943.

Br.	Dan	Mesto	Opis izvršenog dela
1	Kraj juna (nisu obuhvaćene u prethodnoj situaciji)	Koludrovica [Colludrozza]	Napad na jednu našu patrolu.
2	— „ —	Ravne	Pokušaj naoružanih ustanika da prođu kroz naše prepreke.
3	— „ —	Slap [Slappe]	Ustanički delovi su otvorili vatru na karsarnu finansijske straže.
4	— „ -	Rejon Krnica [Carnizza]	Jača ustanička jedinica napala je bersaljerski vod u izvidanju.
5	— „ -	Ravne kod •Drenke [Rauna Drenchia]	Ustanici su pokušali da prođu kroz naše prepreke ali su odbijeni.
		Sv. Lucija kod Tolmina	Ustanički delovi su ispalili dva metka iz pušaka na stražara inženjerijskog detašmana. ¹⁷
		k. 226, Ajdovščina PK-CR	Naša patrola je otvorila vatru na grupicu ustanika, koji su se razbegli.
		Vareje	Jedan ustanik je otvorio vatru na našu jedinicu koja je vršila čišćenje.
9	— „ —	Crkva S. Đorđe	Ustanički delovi su napali alpski detašman. ¹⁸
10	— „ —	Zavrh kod Tajpana [Villa nova di Taipana]	Karabinijska patrola se sukobila sa 5 partizana, od kojih je 2 ranila. ¹⁹
11	- „ -	Zavrh kod Tajpana [Villa nova di Taipana]	Ustanici pomenuti na red. br. 10, ojačani, ponovo su napali istu karabinijsku patrolu.
12	— „ —	Korito	Alpinci su primorali na borbu jednu grupu ustanika, od kojih su trojicu ubili i jednog zarobili. ²⁰
13	— „ —	Trst	U sukobu karabinijeri su ubili jednog i ranili jednog ustanika.
14	— „ —	Zelez. stražara br. 87 — Podbrdo — Sv. Lucija	Sukob između naše patrole i ustaničkih delova.

²¹ Detaljnije o tim akcijama vidi tom VI, knj. 6, dok. br. 133 i 139.

Br.	Dan	Mesto	Opis izvršenog dela
15	»	Novaki	Sukob između jedne naše patrole i ustaničkih delova.
16		Kal nad Kanalom [Cal di Canale]	Ustanički delovi su napali detašman 82. pešad. puka. ²¹
17	- " -	Monte Kapa [Capa] ²²	Sukob između alpinskih jedinica i ustanika.
18	2/7.	Cerkno [Circhina]	Na poziv da stane, ustanik je odgovorio sa 2 metka iz vatrenog oružja.
19	2/7.	Gradišće ²³ [Gradiscutta]	Sukob sa tri ustanika.
20	3/7.	Vojšćica [Voisizza]	Akcija uznemiravanja protiv naše jedinice u zasedi.
21	3/7.	Mojstrana	Sukob između 300 ustanika i nemačke policije.
22	4/7.	Robič	Sukob sa 3 ustanika od kojih je jedan, teško ranjen, zarobljen.
23	5/7.	Podbela	Alpinci su primorali na borbu 2 ustanika, od kojih su 1 ranili i zarobili.
24	6/7.	Cedad [Cividale]	Ustanički delovi koji su pokušavali da se približe vodovodu, na poziv da stanu otvorili su vatru.
25	6/7.	U blizini Rakulika [Raccolico]	Delovi divizije „Torino“ ubili su jednog ustanika.
26	7/7.	Planina Lom	Alpinski vod je uništio jednu stanicu za vezu koju je sačinjavalo 7 ustanika.
27	7/7.	Špacapani [Spaccapani]	Sukob sa 20 ustanika, od kojih su 2 ubijena.
28	7/7.	k. 625, St. Peter na Krasu ²⁴ QO—CL	Naša jedinica u zasedi napala je dva ustanika, koji su uspeli da pobegnu.
29 i	9/7.	Sedlo Ćirkina	Ustanički delovi su izvršili akciju uznemiravanja protiv detašmana i prekinuli telefonsku liniju.
30	10/7.	Jugoistočna od Starog grada [Monte Lepre]	Karabinijeri i agenti javne sigurnosti iznenadili su jedan partizanski bivak. Ubijena su 4 ustanika.

²² Brdo, na karti 1:100.000 označeno samo sa k. 1363.

²³ Sada: Gradišće nad Prvačino. •

²⁴ Sada: Pivka.

Br.	Dan	Mesto	Opis izvršenog dela
31	10/7.	Slap ob Idrijci	Ustanički su dva puta napali kasarnu finansijske straže i nastambe granične straže.
32	10/7.	Na Kalcu [pl. Cauz]	Sukob sa 5 ustanika, koji su uspeli da pobegnu.
33	10/7.	Rovt [Pl. Rut]	Alpinci su se sukobili sa delovima ustanika, od kojih su jednog ubili.
34	11/7.	k. 1005, St. Peter na Krasu QP—CO	Sukob sa bandom od oko 30 ustanika, koja je uspela da se povuče, dok su u isto vreme drugi ustanici sa obližnje k. 1072 otvorili vatru i uspeli da pobegnu.
35	11/7.	Gorje [Gorjani]	Ustanički delovi su bacanjem ručnih bombi pokušali jednu akciju protiv detašmana.
36	12/7.	Zona Smogart ²⁶	Naš vod je primorao na borbu ustaničku bandu jačine oko 40 ljudi.
37	12/7.	Tolminski Lom	Na patrolu 81. pešad. puka otvorena je rafalna vatra iz automata.
38	13/7.	k. 1034, Tolmin PL—DV	Ustanički su preduzeli dve akcije uznemiravanja protiv našeg detašmana.
39	14/7.	Radovljica	Sukobi između ustanika i nemačke policije.
40	14/7.	U blizini Lože [Lose]	Karabinijska patrola se sukobila sa ustaničkim delovima.
41	14/7.	U blizini Salkana [Salcano]	Protiv straže na popravci nosača dalekovoda otvorila je vatru iz pištolja.
42	15/7.	k. 1030, Kobarid KH—DZ	Alpinci su se sukobili sa tri ustanika.
43	15/7.	Roče [Roče]	Na jedinicu granične straže, koja se nalazila u izviđanju, ispaljeno je nekoliko metaka iz vatrenog oružja.
44	17/7.	Rdeći hrib ^X Nad peski [M. Rosso-M. Peschi]	Sukob sa jakom ustaničkom bandom.
45	18/7.	Kromberk	Ustanički delovi su pokušali akciju uznemiravanja protiv ovog detašmana.

²⁵ i ²⁶ Smogart i Klauzer nisu pronađeni na karti 1:100.000.

Br.	Dan	Mesto	Opis izvršenog dela
46	18/7.	Ratitovec	Nemačke jedinice su primorale na borbu jednu jaku ustaničku bandu.
47	18/7.	Rakek → Logatec	Ustaniци su napali stalna stražarska mesta na železničkoj pruzi.
48	19/7.	Crv, zaselak [Pricervo]	Sukob sa ustaničkim delovima.
49	19/7.	Rejon Gorenja [Goregna]	Sukob sa ustaničkim delovima.
50	19/7.	Klauzer ²⁸ [Clauser]	Ustaniци su napali jedan kombi koji je obezbeđivao jednu cisternu.
51	19/7.	Čezsoča [Oltresonzia]	Alpinci su ubili jednog ustanika a zatim raspršili jednu grupu ustanika.
52	21/7.	brdo Kum [Cum]	Alpinci su primorali na borbu jednu ustaničku bandu koja je došla s druge strane granice. Odbijena banda došla je u dodir sa uporištem na Kumu.
53	21/7.	Severno od Cerčna	Ista banda primorana je na borbu od jednog alpskog bataljona.
54	24/7.	Petrovo Brdo [Colle Pietro]	Ustanički delovi su pokušali akciju uznemiravanja protiv otporne tačke.

Prilog 6

JULIJSKA KRAJINA

Razni podaci u vezi sa aktivnosti ustanika jula 1943.

Br.	Dan	Mesto	Vrsta podataka
1	Kraj juna (nisu obuhvaćeni u prethodnoj situaciji)	Postojna	Primećena partizanska komanda bataljona.
2		Plešivec [Costa Pelata]	Nađen napušten logor.
3		U blizini Sleme	Nađene su dve barake sa životnim namirnicama i raznim materijalom.
4	»	k. 1313, k. 1374, Ajdavščina PI—CZ	Nađeni su tragovi logora za oko 150—200 osoba.

Br.	Dan	Mesto	Opis izvršenog dela
5	»	Rejon Cifre [Monte Cifri]	Primećeno je prebacivanje preko granice.
6		Skočijanske jame [Grotte S. Canziano]	Primećeno je skladište oružja.
7	– » –	Otalež	U crkvenom tornju nađene su životne namirnice skrivene za ustanike.
8	»	Medulin	Primećen je jedan centar za prikupljanje životnih namirnica za ustanike.
9		V. Prodih [Pl. Prode]	U rejonu je primećena komanda 6. brigade. ²⁷
10	»	Rejon Cerkna	Dislokacija jednog bataljona 6. brigade. ²⁸
11		Rejon Brezje ²⁹ — Viškorša ⁸⁰ [M. Maggiore — Montaperta]	Dislokacija 2. bataljona 5. brigade „S. Gregorčič“.
12	2/7.	Nanos, pl.	Primećena su ustanička skloništa.
13	2/7.	Rejon Trnova [Ternova Gorizia]	Dislokacija 3. bataljona V brigade „S. Gregorčič“.
14	4/7.	k. 606, St. Peter na Krasu RL-CE	Naden je ustanički bivak.
15	5/7.	Planina Baban	Nađena je jedna pećina sa raznim materijalom, podešena za ambulantu.
16	7/7.	Zaloga [Saloga]	U crkvenom tornju nađeno je skladište raznog materijala namenjenog ustanicima.
17	8/7.	Mrzli vrh	Utvrđeno je mesto stanice za vezu br. 23.
18	8/7.	U blizini Foni	Utvrđeno je mesto stanice za vezu br. 24.
19	8/7.	Matajur, j?l.	Utvrđeno je mesto stanice za vezu br. 24/A.
20	8/7.	Rejon Foni	Utvrđeno je mesto stanice za vezu br. 25.
21	8/7.	Meja	Utvrđeno je mesto stanice za vezu br. 26.

²⁷ i ²⁸ Reč je o 6. slovenačkoj NOU brigadi „Ivan Gradnik“. ²⁹ i so Mesta u Režiji.

Br.	Dan	Mesto	Opis izvršenog dela
22	12/7.	Severno od Pregriže	Nađena je baraka za stanovanje ustanika.
23	12/7.	Longo	Nađen je ustanički logor koji je nedavno napušten.
24	15/7.	U blizini Tolminskog Loma	Primećen je ustanički logor koji se, navodno, snabdeva iz aviona.
25	15/7.	Logje-Lisica [Longo-Lisizza]	Navodno se dva ustanička bataljona prikupljaju u ovom rejonu.
26	15/7.	Rejon Crnog Vrha [Montenero]	Primećen je jedan ustanički bataljon.
27	17/7.	Rejon Novaki [Novacchi]	Prebacivanje preko granice.
28	17/7.	Vrtoče [Vertozza]	Primećen je jedan ustanički logor.
29	17/7.	Narte	Nađeni su tragovi bivšeg ustaničkog logora.
30	18/7.	U blizini Sv. Miklavž [S. Nicola] ⁸¹	Nađen je ustanički logor.
31	20/7.	Gorenje [Goregna]	Otkriven je ustanički logor sa raznim materijalom.
32	21/7.	Crni vrh — Blegoš [M. Nero — M. Blegoš]	Primećeno je prebacivanje preko granice.
33	21/7.	Triglav [Tricorno]	Potvrđeno je postojanje ustaničkog logora.
34	21/7.	prevoj u Slugovoj dolini [Passo Sluga]	Primećena su prebacivanja preko granice.
35	22/7.	S+udena — Kukuljani [Kukuljani]	Primećena je jedna četa jačine oko 25 naoružanih ljudi 14. partizanske brigade Goransko-primorske divizije.
36	22/7.	Trnovica — Sv. Matej	Primećena je jedna četa jačine oko 30 slabo naoružanih ljudi.

³¹ Crkva kod Cedada, trig. 670.

JULIJSKA KRAJINA
Ubistva izvršena od ustanika u julu 1943.

Br.	Dan	Mesto	Opis izvršenog dela
	Krajem juna (nisu obuhvaćena u prethodnoj situaciji)	Oblase ³²	Ustanici su ubili i opljačkali vlasnika pilane.
	2/7.	Studeno	Nađena su dva leša radnika fabrike torpeda u Rijeci.
3	4/7.	Logje [Longo di Bergogna]	Ustanici su ubili jednu gospođicu poznatu po patriotskim osećanjima.
4	10/7.	U blizini Grahova ³³ -Serravalje [Serravalle]	Ustanici su ubili jednu devojkicu zbog sumnje da je davala podatke karabinjima o dislokaciji ustanika.
5	10/7.	Bukovski hrib [Vetta di Bucova]	Nađen je leš jedne žene koju su ubili ustanici zbog poznatih osećanja prema Italijanima.

³² Usamljena kuća, s.z. od Dolenje Trebuše.

³³ Sada: Grahovo ob Bači.

BR. 100

ZABELEŠKA ODELJENJA ZA VEZU MINISTARSTVA INOSTRANIH POSLOVA IZ DRUGE POLOVINE JULA 1943. O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U NDH I BUGARSKOJ OKUPACIJI EGEJSKE MAKEDONIJE¹

PREGLED PITANJA KOJA SU RAZMATRANA U ODELJENJU ZA VEZU MINISTARSTVA INOSTRANIH POSLOVA

Unutrašnja situacija u Hrvatskoj

I dalje vlada nezadovoljstvo usled:

- sve jačih partizanskih napada oko prestonice;
- stalnih hapšenja oficira i studenata.

Međutim, situacija nije zabrinjavajuća, jer su Nemci uzeli u svoje ruke staranje o javnom poretku. To je povećalo averziju prema njima, ali oni zbog toga nisu zabrinuti. —

Misija dr Vrančića² u Bosni i Hercegovini

- Dr Vrančić je obišao Hercegovinu i istočnu Bosnu držeći miroljubive propagandne govore i uveravajući da se neće pravi razlika po rasi i religiji. Nije sigurno da će ovi zakasneli apeli naići na odjek.

Razgovor ministra Budaka³

- Italijanski poslanik u Zagrebu održao je prvi razgovor sa ministrom Budakom u srdačnom tonu. Ovaj je istakao da Hrvati⁴ apsolutno nameravaju da brane nezavisnost i smatra da je neophodno slaganje sa Italijom. —

Bugarska okupacija Makedonije

- Okupacija Makedonije od strane bugarskih trupa ima za cilj da se oslobode nemačke jedinice koje su tamo raspoređene. Da bi se izbegla trvenja između Grka i Bugara, Nemci su culokupnu civilnu vlast uzeli u svoje ruke.
- Grčki predsednik Saveta u ostavci pristao je da ostane na dužnosti sve dok se situacija u Makedoniji ne razbistri.

¹ Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821, r. 296/794—5. Redakcija nije mogla da utvrdi tačan datum kada je zabeleška napisana. Na osnovu događaja o kojima se govori u tekstu, redakcija smatra da je ona pisana u drugoj polovini jula.

² Vjekoslav

³ Mile

⁴ Odnosi se na ustaško rukovodstvo i njihove pristalice.

Postoji nada da će kriza biti savladana i pored toga što postoji trvenje sa ministrom finansija Cironikosom.

- Naš poslanik, mada nastoji da utiče na povoljno rešenje, zadržava rezervisan stav i stav očekivanja.
- Nemci se nadaju u povoljno rešenje; u krajnjem slučaju bili bi za to da se ministar finansija udalji. —

Ustanička delatnost

- Italijanski vojnički voz napadnut je 14-og noću u blizini Sunje (70 km od Zagreba)⁵. Nemački oklopni voz naišao je i naterao ustanike u bekstvo. —
- Noću između 12. i 13. zauzeli su ustanici Lepoglavu (koncentracioni logor za komunističke delikvente) oslobodivši 800 osuđenika, od kojih je 300 prešlo u ustaničke redove.⁶ Sledećeg dana, Hrvati i Nemci ponovo su zauzeli Lepoglavu i nanovo uhapsili 100 osuđenika.

Kontakti velikog muftije sa Hrvatima

- Veliki muftija posetio je logor u Potsdamu, gde petnaestak imama pohađa kurs posle kojeg će biti dodeljeni hrvatskoj SS-diviziji sa činom kapetana. Čitava delatnost velikog muftije odvija se na inicijativu SS-divizije, a Ministarstvo inostranih poslova sa tim nije upoznato, i obaveštavaju ga tek po svršenom činu. —⁷

⁵ Reč je o napadu jedinica 1. brigade Unske operativne grupe NOVJ na italijanski transportni voz, 14/15. jula 1943, u rejonu s. Brdana (kod Siska). Tom prilikom je poginulo 9, ranjeno 11 i zarobljeno 13 italijanskih vojnika. Brigada je imala 5 mrtvih i 30 ranjenih. Zapaljeno je 9 vagona s municijom i namirnicama (tom V, knj. 17, dok. br. 39, 43, 70, 143 i 176).

⁶ Kazneni zavod Lepoglavu (kod Krapine) zauzele su, 13. jula 1943, jedinice 12. divizije NOVJ i Kalnički NOP odred. Nakon osmočasovne borbe, pošto je savladana jaka zatvorska straža i domobransko obezbeđenje, od oko 700 zatvorenika, njih 100 političkih stupilo je u NOVJ, veći deo je pušten kućama, dok su teži kriminalci zadržani u zatvoru (tom V, knj. 17, dok. br. 31, 33, 85, 86, 94, 96, 137 i 141).

⁷ Reč je o bivšem jerusalimskom velikom muftiji Muhamedu Eminu el Huseiniju. Njega su, 1937. godine, britanske mandantske vlasti smenile sa položaja vrhovnog verskog poglavara palestinskih Arapa. El Huseini je nakon toga emigrirao iz Palestine, a zatim je 1941/1942. god. potražio utočište kod sila Osovine. Radi svog antibritanskog i antisemitskog stava, uživao je naročitu naklonost Rozenberga (Alfred Rosenberg) i Himlera (Heinrich Himler), koji mu je, preko SS-gruppenfirera Bergera (SS-Gruppenführer Gottlob Berger), u prvoj polovini aprila 1943. organizovao 14-dnevnu posetu ND Hrvatskoj. Tom posetom trebalo je podstaći regrutovanje bosanskih Muslimana u 13. SS-dobrovoljačku bosansko-hercegovačku brdsku diviziju (od maja 1944. nazivana je SS-divizija „Handžar“) i pribaviti toj akciji potreban ugled. El Huseini je putovao avionom, u pratnji Bergera i nekoliko vodećih

Političke izjave jugoslovenskih emigranata

- Jugoslovenski emigranti u Londonu precizirali su u jednoj izjavi da je njihov program sledeći:
- reorganizovanje Jugoslavije, jedini način da se formira moćna država;
- država bi morala da ima federalno uređenje, da se ni jednoj etničkoj grupi ne bi dalo preimućstvo;
- kako Jugoslavija nije ušla u rat sa imperijalističkim težnjama, Atlantska povelja joj odobrava da povрати sve oblasti u kojima žive Jugosloveni.

SS-ovaca. U periodu od 30. marta do 10. aprila 1943. posetio je Zagreb, Banjaluku i Sarajevo i tom prilikom razgovarao sa Pavelićem, nemačkim i italijanskim konzulom u Sarajevu, primao delegacije i predstavnike Muslimana iz Sarajeva i drugih mesta Bosne i Hercegovine. Prilikom svoje posete Bosni i Hercegovini založio se za saradnju Muslimana sa Trećim Rajhom, što je sa simpatijama primljeno od njegovih (nemačkih) pristalica, dok je kod zvaničnih italijanskih organa njegova akcija primljena sa nepoverenjem i negodovanjem. Imami bi, po zamisli Himlera i velikog muftije, imali zadatak „da podržavaju duh islama u diviziji“, da „budenjem i jačanjem vere omoguće da se pripadnici divizije razvijaju u dobre SS-ovce i dobre vojnike“. Međutim, rezultati akcije regrutovanja nisu ispunili nemačka i El Huseinijeva optimistička očekivanja i pored toga što je ona vršena uglavnom prinudno (L. Hory—M. Broszat, *Der Kroatische Ustascha- Staat 1941—1945*, Stuttgart, 1964, str. 155—159). Posle rata, jugoslovenska vlada ga je stavila na listu ratnih zločinaca.

BR.

101

**PREGLED DISLOKACIJE I FORMACIJSKOG SASTAVA
ZDRUŽENIH JEDINIČA NA TERITORIJI JUGOSLAVIJE I
SUSEDNIM PODRUČJIMA NA DAN 1. AVGUSTA 1943.
GODINE¹**

**VRHOVNA KOMANDA
I ODELJENJE**

**OPERATIVNO ODELJENJE KOV
ISTOČNO RATIŠTE**

*Opisna situacija (pojedinačna) združenih jedinica
dislociranih u domovini i na raznim operativnim područjima²
na dan 1. avgusta 1943.*

¹ Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821, r. 21/993—6.

¹ Redakcija, zbog ograničenosti obima knjige, objavljuje samo dislokaciju jedinica na teritoriji Jugoslavije i susednim područjima.

Armija	Armijski korpus	Divizija	Komandant divizije	Sedište komande divizije	Pešad.	Pešad.	Artilj.
ZDRUŽENE JEDINICE DISLOCIRANE U DOMOVINI							
² RA i I	XXIII (Ferero) — Trst —	„Sforceska” (2.)	gen. Vakaro	Divača	53.	54.	17.
¹ RA i I	XXIV (Canini) — Udine —	„Julia” (3.) „Torino” (52.)	gen. Testi gen. Kral	Udine Gorica	8. 81.	9. 82.	3. 52.
¹ RA i I	XXXV (Gloria) — Bolcano —						
TIRANA GRUPA ARMIJA „ISTOK” (general Rozi) Crna Gora							
XIV (Ronkaija) Podgorica	„Venecija” (19.) „Ferara” (23.) „Emilija” (155.) „Taurinenze” (1.)	gen. Oksilija gen. Frančeskini gen. Buta gen. Vivalda	Berane Nikšić Herceg-Novi Pljevlja	83—84. 47. 119. 3.	383. 48. 120. 4.	19. 14. 155. 1.	
<i>Tirana — 9. armija³ (gen. Dalmaco)</i>							
IV (Spatoko) Drač	„Parma” (49.) „Peruda” (151.)	gen. Rovere gen. Pentimali	Valona Cetinje	49. 129.	50. 130.	49. 151.	
Elbasan	„Firence” (41.) „Areco” (53.) „Brenero” (11.)	gen. Aci gen. D'Arminio Monforte gen. Prinči,vale [Princivalle]	Debar Korča	127! 343—225. 231.	128. 226. 232.	41. 53. 9.	
SUŠAK — 2. ARMIJA — (gen. Roboti)							
V (Skvero) Crikvenica	„Re” (13.) „Mačerata” (153.)	gen. Tranielo ⁴ gen. Đardina	Senj Delnice	1. 121.	2. 122.	33. 153.	
VI (Pjaconi) Dubrovnik	„Mesina” (18.) „Marke” (32.)	gen. Spikači gen. Amiko	Metković Dubrovnik	93. 55.	94. 56.	2. 32.	
XI (Gambara) Ljubljana	„Izongo” (14.) „Kačatori” (22.) „Lombardia” (57.)	gen. Makario A. — — — — gen. Sipione	Novo Mesto Ljubljana Karlovac	23. 51. 73.	24. 52. 74.	6. 1. 57.	
XVIII (Spigo) Split	„Bergamo” (15.) „Zara” (158.) „Murde” (154.)	gen. Bekuci gen. Vijale gen. Kvara	Split Zadar	25. 291. 259.	26. 292. 260.	4. 158. 154.	
Neposredno potčinjeni Komandi armije	„Eudenio di Savoja” [Eugenio di Savoia] (1.)	gen. Lomaljo	Sušak	„Alessan- dria” oklopni divizion	„Saluco” [Saluzzo] 11. bers. „s. Dusto” [s. Giusto]		

³ Devetoj armiji je, pored navedenih jedinica, bio potčinjen i Sektor „Skadar—Kosovo” u čijem se sastavu nalazila divizija „Pulje” (Podsektor „Kosovo”) sa sedištem u Prizrenu (vidi dok. br. 100).

Formacijski sastav te divizije bio je 1. avgusta sledeći: 71. i 72. pešadijski i 15. artiljerijski puk (AVII, NAV-T-821, r. 139/945).

⁴ Otavijano (Ottaviano)

BR. 100

**IZVEŠTAJ VRHOVNE KOMANDE OD 1. AVGUSTA 1943. O
VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI NA BALKANU U TOKU
MESECA JULA¹**

VRHOVNA KOMANDA

**OPERATIVNA I POZADINSKA SITUACIJA NA BALKANSKOM I
JEGEJSKOM BOJIŠTU**

na dan 1. avgusta 1943.

6.* — 2. ARMIIJA (SLOVENIJA—HRVATSKA—DALMACIJA)

a> — Jačina i borbena gotovost snaga

Snage raspoređene na području Slovenija — Hrvatska —
Dalmacija sastoje se od:

- 1 komande armije (2) neposredno potčinjene General-
štabu KoV;
- 1 brze divizije „Emanuele Filiberto di Savoja“;
- 4 armijska korpusa (V, VI, XI, XVIII);
- 10 pešadijskih divizija;
- 2 brigade granične straže (V, XI);
- 3 obalske brigade (XIV, XVII, XXVIII);
- 19 obalskih baterija;
- 12 p.a. baterija (od kojih 2 od 20 mm);
- trupa i službi armije i arm. korpusa.

Jedinice su ovako grupisane:

Severni blok

- 5. arm. korpus (div. „Re“ i „Mačerata“, 5. brigada
gran, straže i 14. obalska brigada)³;
- 11. armijski korpus (div. „Izonco“, „Kačatori“, „Lom-
bardija“, 11. brigada gran, straže);
- 1. brza div. „E.F. di Savoja“.

¹ Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821, r.
252/63—85.

² Tako u originalu.

³ Sa sedištem komande u Crikvenici, a pod komandom brigadnog
generala Itala Amata.

Centralni blok

- 18. arm. korpus (div. „Bergamo", „Zara", „Murde" i 17. obalska brigada)⁴.

Južni blok

- 6. arm. korpus (div. „Mesina", „Marke" i 28. obalska brigada)⁵.

Formacijske jedinice upućene u mesecu julu:

**Upućeno ljudstvo, uključujući pojedinačne popune:
945 ljudi**

Upućena tegleća marva: 2

Upućeno vozila: 70

**Ukupna snaga, uključujući armijske trupe i službe:
oko 225.000 ljudi.**

Za avgust je predviđeno upućivanje popune za:

- 192. obalski puk,
- 4. i 11. bersaljerski puk,
a pored toga i određeni broj ljudi iz novog sastava za razne jedinice.

Stepen bojne gotovosti koji su u proseku dostigle združene jedinice (izražen u procentima u odnosu na formacijski sastav) 88%.

- b) — *Vojno-politička situacija i izvršena dejstva*

Za situaciju uzetu u celini karakteristično je:

- osetno opadanje aktivnosti partizana, koji su se ograničili na to da slabim snagama napadaju poneku našu i hrvatsku posadu i da vrše diverzije na saobraćajnicama;
- intenzivna aktivnost na reorganizovanju četničkih formacija s obzirom na eventualni desant Anglo-Amerikanaca na Balkanu;
- osećaj neizvesnosti nemačkih i hrvatskih vojno-političkih vlasti usled nedavnih promena u italijanskoj vladi.

⁴ Sa sedištem komande u Trogiru, a pod komandom generala Fulgozija Cigale (Fulgosi Cigala).

⁵ Sa sedištem komande u Opuzenu.

Naše jedinice izvršile su sledeća glavna dejstva:

— U Sloveniji

— Čišćenje područja Gorjanaca, planinske i šumovite oblasti, gde se obično prikupljaju ustaničke formacije koje dejstvuju na međi između Slovenije i Hrvatske; ustanici su pretrpeli gubitke koji se procenjuju na nekoliko stotina mrtvih.

— Čišćenje područja Zužemberk — Trebnje, u cilju uništenja partizanskih bandi koje su izvršile napad na garnizon Zužemberk; i u ovom dejstvu partizani su izgubili nekoliko stotina ljudi.⁶

— U Dalmaciji

— jedinice divizije „Zara“ i M.V.A.C. vršile su procešljavanje i čišćenje preko severne granice Dalmacije, istočno od žel. pruge Knin—Zrmanja, gde su dejstvovala jake ustaničke bande, s namerom da prodru na područje Dalmacije; ovo dejstvo bilo je uspešno: partizanske snage su razbijene uz osetne gubitke, procenjene na preko stotinu mrtvih i ranjenih.⁷

— U Hrvatskoj

— Operacija čišćenja širokih razmera izvršena je u planinskoj oblasti Biokova, gde su se nalazile jake ustaničke formacije, koje su ugrožavale naše obalske garnizone i pomorski saobraćaj. Ova operacija izvršena je u dve faze:

⁶ Napad na Zužemberk izvršile su 24. jula jedinice 2. slovenačke NOU brigade „Matija Gubec“ i 6. slovenačke NOU brigade „Ivan Gradnik“. Posle trodnevnih borbi, one su morale odustati od daljih napada, jer je iz Trebnja prodrla jaka italijanska kolona, ojačana tenkovima. Istovremeno su teške borbe vodile 1. slovenačka NOU brigada „Tone Tomšič“ i 2. slovenačka NOU brigada „Ljubo Serčer“, zatvarajući pravce od Trebnja i Stične. Jedinice NOVJ su imale gubitke od 8 mrtvih i 25 ranjenih, dok su italijanske i kvaslinške jedinice imale 26 poginulih i 54 ranjena vojnika i oficira (tom VI, knj. 6, dok. br. 50, 72, 152—155 i 164).

⁷ Prvog jula napali su u rejonu Knina delovi Dinarske četničke divizije i 291. puka divizije „Zara“ jedinice Kninskog sektora (2. udarnu brigadu 6. divizije, Lički NOP odred i delove Sjevernodalmatinskog NOP odreda). Jake borbe su vođene do 4. jula, kad se neprijatelj povukao u Knin. Neprijatelj je imao 5 mrtvih i 12 ranjenih, a jedinice Kninskog sektora 17 mrtvih, 38 ranjenih i 2 zarobljena (tom V, knj. 17, dok. br. 25, 53 i 107).

- u prvoj fazi partizanima je nanesen gubitak od preko 300 mrtvih, zaplenjeno je mnogo pušaka, automatskog oruđa i više čamaca; na širokom području ove teritorije pristupilo se dezorganizovanju partizana;
- u drugoj fazi, međutim, nisu bili postignuti značajniji rezultati.⁸

; - £ - Å«;

c) — *Defanzivna organizacija*

Nastavljaju se radovi na izgradnji zaprečne linije s ciljem da se spreči prodor partizana iz Hrvatske u Sloveniju.

d) — *Situacija pozadinskog snabdevanja* •

U julu mesecu izvršen je dotur materijala, životnih namirnica i goriva.

Prema planu, trebalo je transportovati ukupno 9.616 tona za redovno snabdevanje i zalihe.

Proizlazi da je u stvari upućeno 5.140 tona, grupisanih na sledeći način:

— životnih namirnica, oružja i municije	4.180 tona	
— sena i slame	.614	„
— goriva i maziva	346	„
		Ukupno 5.140 tona
— tegleće marve	2 grla	
— vozila	70 komada	

⁸ Jake italijanske i ustaško-domobranske snage, podržavane tenkovima, avijacijom i brodovima, otpočele su 10. jula operaciju „Biokovo—Mosor“ protiv jedinica NOV i POJ na pl. Biokovu i pl. Mosoru. U borbama do 1. avgusta, Biokovski NOP odred, podeljen po grupama, izbegao je uništenje, dok je 1. bataljon Cetinskog NOP odreda razbijen u rejonu s. Lovreča. Neprijatelj je sistematski popalio i opljačkao više sela i izvršio masovne represalije nad stanovništvom. Samo italijanske jedinice ubile su i streljale 97, uhapsile 91 i internirale 833 rodoljuba (tom- V, knj. 17, dok. br. 28, 77, 128, 132 i 134).

ISPUNJENJE PLANA DO 1. AVGUSTA 1943.

Službe	Planirano	Postignuto u procentima	Primedbe
1) SANITET	1 mesec	100%	
2) PROVIJANT			
— namirnice	1 mesec	97%	
— seno i slama I			
— odeća, oprema	1 mesec	90%	
— potrošni materijal			
3) ARTILJERIJA			
— oružje i materijal	1 mesec	35%	
— municija za			
— artiljeriju	2 bojeva kompleta	65%	
— pešadiju			
— ručne bombe			
4) INZENJERIJA	1 mesec	80%	
5) VETERINARSKA SLUŽBA	1 mesec	95%	
6) AUTO-MOTO SLUŽBA			>
— gorivo	30 jedinica	70%	
— mazivo	30 jedinica	100%	
— rezervni delovi	1 mesec	35%	
7) HEMIJSKA SLUŽBA	1 mesec	100%	

Može se smatrati da je za to bojište plan postignut za oko 70%.

Proizlazi da su nedovoljne zalihe stočne hrane, vina, individualnog oružja i artiljerije malog kalibra, perforirajuće municije, bodljikave žice, materijala za vezu, rezervnih delova za automobile i guma.

7. — CRNA GORA I PROVINCIJA KOTOR

a) — *Jačina i borbena gotovost snaga*

Snage raspoređene na području Crne Gore sastoje se od:

- 1 komande trupa (XIV arm. korp.) neposredno potčinjene Komandi Grupe armija „Istok“;
- 3 peš. div. („Venecija“, „Ferara“, i „Emilija“); x
- 1 alpinske divizije („Taurinenze“);
- trupa i službi arm. korpusa.

Formacijske jedinice upućene u julu:

- Komanda peš. div. „Ferara”,
- 461. pomorska baterija.

Upućeno ljudstvo, uključujući i pojedince
upućene radi popune 1.048
upućenu tegleća marva —
upućena vozila —
Ukupna snaga: oko 71.000 ljudi.

Predviđeno je da se u avgustu upute sledeće jedinice i popune:

- 102. veterinarska ambulanta,
- 296. posadna četa,
- 42. četa minera,
- odgovarajući broj ljudi za 285. posadnu četvu,
- odgovarajući broj ljudi za inženjerijske jedinice, vozači i komora.

Stepen bojne gotovosti koji su u proseku dostigle združene jedinice (izražen u procentima u odnosu na formacijski sastav): 87%

Vojno-politička situacija i izvršena dejstva

Velike operacije čišćenja koje su u proteklom periodu maj—juni izvršile italijanske i nemačke jedinice, vidno su poboljšale unutrašnju situaciju.

Pa ipak, ostaju žarišta ustanka a smirivanje je više prividno nego li stvarno.

Ograničene su akcije čišćenja koje vrše naše jedinice u cilju uklanjanja ostataka partizanskih grupa.

Skoro su završeni pokreti u cilju sprovođenja predviđene dislokacije združenih jedinica, prema kojoj će:

- nemačka 118. divizija preuzeti sektor Pljevlja—Prije-polje—Priboj, koji je ranije držala div. „Taurinenze”, kao i zonu Bijelo Polje—Brodarevo, koju je držala div. „Venecija”;
- div. „Taurinenze” zauzeti područje Savnik—Nikšić—Danilovgrad, koje je ranije držala div. „Ferara”;
- div. „Ferara” preuzeti sektor Cetinje—Bar, koji je držala div. „Peruđa”.

U fazi proučavanja je eventualni prelaz div. „Venecija” u nadležnost 9. armije s ciljem da se poveća raspoloživost snaga u Albaniji kako bi se sprečio eventualni nepovoljni razvoj unutrašnje situacije.

Vidi dok. br. 82 i 90.

c) — *Defanzivna organizacija*

U nekim garnizonima u toku su radovi na poljskim utvrđenjima.

d) — *Situacija pozadinskog snabdevanja*

Dotur materijala, hrane i goriva izvršen u julu mesecu. Prema planu transporta, Crna Gora je trebalo da dobije 6.108 tona raznog materijala za redovno snabdevanje i zalihe.

Proizlazi da je stvarno upućeno 6.857 tona ovako grupisanih:

— hrana, oružje, municija	5.843 tona
— seno i slama	588 „
— gorivo i mazivo	26 „
— ugalj	400 „

Ukupno 6.857 tona

ISPUNJENJE PLANA DO 1. AVGUSTA 1943.

Službe	Planirano	^ p r S ü m a	M m e d b e
1) SANITET	2 meseca	95%	
2) PROVIJANT			
— namirnice 1	2 meseca	55%	
— seno i slama J			
— potrošni materijal	2 meseca	75%	
3) ARTILJERIJA			
— oružje i materijal	2 meseca	60%	
— municija za artiljeriju	2 bojeva kompleta	99%	
— pešadiju 1	4 bojeva kompleta	55%	
— ručne bombe J			
4) INZENJERIJA	2 meseca	80%	
5) VETERINARSKE SLUŽBE	2 meseca	95%	
6) AUTO-MOTO SLUŽBA			
— gorivo	60 jedinica	100%	
— mazivo	60 jedinica	100%	
— rezervni delovi	2 meseca	50%	
7) HEMIJSKA SLUŽBA	2 meseca	95%	

Količina formiranih zaliha iznosi 70% od propisane količine.

Nedostaje stočne hrane, namirnica, rezervnog oružja, sirovina, perforirajuće municije, bodljikave žice, telefonskog materijala, automobilskih rezervnih delova.

S obzirom da bi okupacija na tom bojištu mogla da se svede samo na obalsko područje i da se u pogledu snabdevanja oslanja na Albaniju, proučava se predlog da se količina hrane planira za 30 dana, 3 bojeva kompleta municije, 30 jedinica goriva i maziva.

8. — 9. ARMIJA (ALBANIJA)

a) — *Jačina i borbena gotovost snaga*

Snage raspoređene na albanskoj teritoriji sastoje se od:

— 1 komande armije (9.) potčinjene Komandi Grupe armija „Istok“;

— 4. arm. korp. (div. „Parma“, Podsektor Tirana—Drač, Podsektor Fieri)

— 25. arm. korp. (div. „Firence“, „Areco“);

— grupacije brzih jedinica (1 bers. bataljon, 3 konjička puka, 1 odred oklopnih automobila, 1 odeljenje i 1 četa lakih tenkova);

— Sektor Skadar j— Podsektor Skadar

—Kosovo \— Podsektor Kosovo (div. „Pulje“)

— peš. divizija „Peruđa“;

— 18 pozicionih baterija;

— 16 protivavionskih baterija (od kojih 5 od 20 mm);

— trupe i službe armije i arm. korp. (1)

Formacijske jedinice upućene u julu mesecu:

— 687. i 688. motorizovani odred kr. karab.;

— 1034. auto-vod zaštićenih kamiona;

— 264. odeljenje reflektora;

— 8. telegrafsko-telefonska stanica;

— komanda 113. odreda automobila;

— 97. i 99. auto-vod; x

— određeno ljudstvo za:

- 548. obalski bat.,
- div. „Parma“, „Areco“, „Pulje“, „Firence“,
- 139. art. divizion,
- razne jedinice.

(1) Sa grčkog bojišta pristiže peš. div. „Brenero“ [Brennero].

Upućeno ljudstvo, uključujući i pojedince:	3.996
Upućeno tegleće marve	—
Upućeno vozila	137
Ukupne snage, uključujući trupe i službe armije	108.000 ljudi.

Formacijske jedinice i popune koje će biti upućene u avgustu:

- 98. i 100. vod kamiona,
- 64. hirurško odeljenje,
- 75. pokretna radionica,
- 109. mešovita inženjerijska jedinica,
- 201. bat. minobacača od 81 mm, autotransportovan,
- 24. komandni voz (za Komandu Grupe armija „Istok“),
- određeni broj ljudstva za div. „Areco“,
- određeni broj ljudstva za razne jedinice.

Stepen bojne gotovosti koji su u proseku dostigle združene jedinice (izražen u procentima u odnosu na formacijski sastav): 86%.

b) — *Vojno-politička situacija i izvršena dejstva*

Unutrašnja situacija kasnije se pogoršala: južna Albanija je u otvorenoj pobuni, a ustanak se širi ka severu.

Vršene su subverzije i demonstracije protiv Italije u nekim mestima na severu i u blizini Tirane, gde je navodno obrazovana takozvana nezavisna albanska vlada.

Treba istaći da pripadnici žandarmerije, albanske fišističke milicije i lovačkih odreda masovno dezertiraju.

Dejstvima koja su izvršena na području Malakastre (sev.-ist. od Valone) presečena je aktivnost jedne opasne komunističke organizacije, kojoj su naneseni osetni gubici u ljudstvu i materijalu.

Da bi se povećale snage u Albaniji, Komanda Grupe armija „Istok“ uputila je iz Crne Gore diviziju „Peruđa“ i diviziju „Brenero“ iz Atike (3. arm. korp.). Sem toga, predviđeno je da, počevši od 1. septembra, u Albaniju pristignu i ostale divizije 3. arm. korpusa („Forli“ i „Pinerolo“), koje su sada dislocirane u Grčkoj.

c) — *Defanzivna organizacija*

U toku su radovi na dovršavanju putnih zapreka na liniji prevoja Zagora—Tepeleni—Podgradec—Tane.¹⁰

¹⁰ Mesta u Albaniji.

d) Situacija pozadinskog snabdevanja

Dotur materijala, namirnica i goriva izvršen u mesecu julu.

Prema predviđenom planu trebalo je da Albanija dobije 22.829 tona raznog materijala, goriva, cementa i uglja; dobila je 16.532 tone ovako grupisanog materijala:

— namirnice, oružje, municija	8.715 tona
— seno i slama	444 „
— gorivo i ftiazivo	1.620 „
— cement	5.353 „
— ugalj	400 „

Ukupno 16.532 tone

— motornih vozila 137 komada

ISPUNJENJE PLANA DO 1. AVGUSTA 1943.

Službe	Planirano	Postignuto u procentima	Primedbe
1) SANITET	2 meseca	95%	
2) PROVIJANT			
— namirnice 1	2 meseca	950/C.	
— seno i slama)			
— potrošni materijal	2 meseca	85%	
3) ARTILJERIJA			
— oružje i materijal	2 meseca	70«/»	
— municija za artiljeriju	3 bojeva kompleta	950/0	
— pešadiju ručne bombe			
4) INZENJERIJA	2 meseca	60%	
5) VETERINARSKA SLUŽBA	2 meseca	98%	
6) AUTO-MOTO SLUŽBA			
— gorivo	30 jedinica	100%	
— mazivo	30 jedinica	100%	
— rezervni delovi	2 meseca	650/0	
7) HEMIJSKA SLUŽBA	2 meseca	100%	

Na tom bojištu plan je ispunjen sa 70%.

Pokazalo se da nedostaje stočne hrane, namirnica, rezervnog oružja, ručnih bombi i municije za lično naoružanje, bodljikave žice, telefonskog materijala.

9. — 11. ARMIJA (GRČKA — KRIT)

a) — *Jačina i bojna gotovost snaga*

Snage raspoređene na teritoriji Grčke sastoje se od:

- 1 komande armije (11.) koja je od 27. jula prešla pod nadležnost nemačke Komande Jugoistoka (O.B.S.E.);
- 3 armijska korpusa:
 - 3. arm. korpus (peš. div. „Forli“, „Pinerolo“);
 - 8. arm. korpus (peš. div. „Pijemonte“, „Kaljari“);
 - 26. arm. korpus (peš. div. „Akvi“, „Modena“, „Kazali“);
- 51 obalska baterija (pored 35, čije je formiranje u toku);
- 43 p.a. baterija (od kojih 15 od 20 mm);
- trupe i službe armije i arm. korpusa.

Snage raspoređene na Kritu sadrže:

- jednu Komandu ital. trupa Krita (u pogledu upotrebe potčinjena je nemačkoj Komandi tvrđave Krit);
- peš. div. „Sijena“;
- jednu peš. brigadu (51.);
- 10 obalskih baterija.

Formacijske jedinice *upućene* u mesecu julu:

- 8. četa oklopnih transportera,
- 2 pionirska voda,
- kontingent ljudstva za divizije „Akvi“, „Kazale“, „Forli“, „Pinerolo“,
- kontingent ljudstva za izviđačku mrežu i razne jedinice.

<i>Upućeno: ljudstvo, uključujući i pojedinačne popune:</i>	4.795 ljudi
<i>Upućena tovarna grla:</i>	—
<i>Upućena motorna vozila:</i>	87
Ukupne snage, uključujući armijske trupe i službe	<i>oko</i> 213.000 ljudi.

Formacijske jedinice i rezerve koje će biti upućene u avgustu:

- 9. četa oklopnih transportera,
- kontingent ljudstva za div. „Akvi”,
- kontingent ljudstva za razne jedinice.

Stepen bojne gotovosti koji su u proseku dostigle združene jedinice (izražen u procentima u odnosu na formacijski sastav): 92%.

b) — *Vojno-politička situacija i izvršena dejstva*

c) — *Defanzivna organizacija*

U Grčkoj su dislocirane sledeće jedinice:

- komanda 68. arm. korpusa,
- 104. lovačka div. i .
- 1. brdska div. f u ^Piru>
- 11. poljska div. (Luftwaffe) — u Atici,
- 117. lovačka diviz. 1 .
- 1. oklopna div. f na „Peloponezu,
- 6 posadnih bataljona na jonskim ostrvima i na Peloponezu.

Međutim, ukupne snage koje su sada raspoređene u Grčkoj nisu dovoljne da se suprotstave ozbiljnijem pokušaju neprijateljskog desanta i da suzbiju ustanak stanovništva, koji se istovremeno predviđa.

d) — *Situacija pozadinskog snabdevanja*

10. — JEJEJ

a) — *Jačina i bojna gotovost snaga*

Snage raspoređene na posednutim ostrvima sadrže:

- jednu Višu komandu oruž. snaga „Jezej”, potčinjenu Komandi Grupe armija „Istok”;
- 2 pešadijske divizije („Redina”, i „Kuneo”);
- jednu nemačku jurišnu div. (Sturmdivision „Rodos”);

- 54 obalske baterije (pored 18 baterija čije je formiranje u toku);
- 30 p.a. baterija (od kojih 12 od 20 mm);
- trupe i službe Više k-de oruž. sn. „Jegej“.

Formacijske snage *upućene* u julu mesecu:

- 44. divizion 87,6 mm
 - 45. divizion 152 mm
 - 46. divizion 155 mm
 - 5 baterija 75 mm
- } samo ljudstvo

- 283. p.a. baterija od 20 mm,
- 215. p.a. baterija od 75/46 mm,
- 841. peš. bataljon,
- 842. peš. bataljon,

kontingent trupa za div. „Kuneo“ i razne jedinice.

Upućeno ljudstvo, uključujući i nojedi- 4.125
nacne popune:

Upućena tovarna grla:

Upućena motorna vozila: . . . 25

Ukupne snage: oko 55.000 ljudi.

Jedinice i popune koje će *biti upućene* u avgustu:

- tenkowska četa M.42,
- kontingent ljudstva za razne jedinice.

Stepen bojne gotovosti koji su u proseku postigle združene jedinice (izražen u procentima u odnosu na formacijski sastav): 93%.

- b) — *Vojno-politička situacija*
- c) — *Defanzivna organizacija*
- d) — *Situacija pozadinskog snabdevanja*

**ZBIRNI PODACI O OPERATIVNOJ I POZADINSKOJ SITUACIJI NA
BALKANU I JEGEJSKOM PODRUČJU NA DAN 1. 8. 1943.**

Bojište	Divizije			Postignut stepen bo- jeve goto- vosti združ. jed.	Ispunjenje pozadinskog snabdevanja	Ukupna snaga
	peš.	brze	alpin- ske			
2. ARMIJA	10	1	—	88%	70%	225.000
Slovenija Hrvatska Dalmacija	5 bri- gada					
CRNA GORA	3	—	1	87%	70%	71.000
9. ARMIJA (Albanija)	5	1	—	88%	70%	108.000
11. ARMIJA (Grčka —Krit)	9	—		92%		213.000
	1 bri- gada					
JEGEJ	2	—	—	93%	70%	55.000
Ukupno	29	2	1			672.000 (približno)
	6 bri- gada					
	32 divizije 6 brigada					

BR. 101

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ KOMANDE 8. ARMIJE OD 4. AVGUSTA 1943. KOMANDI 2. ARMIJE O AKTIVNOSTI JEDINICA NOV I POJ U JULIJSKOJ KRAJINI U PERIODU OD 20. DO 31. JULA¹

POVERLJIVO

KOMANDA 2. ARMIJE²
Obaveštajno odeljenje

I/22383/S
9. avgusta 1943. god.

KOMANDA 8. ARMIJE
Stab — Obaveštajno odeljenje

Br. 01/801

VP 170, 4. avgust 1943.

Predmet: Desetodnevni izveštaj br. 7 o aktivnosti ustanika i protivustaničkoj borbi na teritoriji 8. armije.

KOMANDI XXIII ARMIJSKOG KORPUSA — OB. ODELJENJU —
VP 87 — 3 primerka
KOMANDI XXIV ARMIJSKOG KORPUSA — OB. ODELJENJU —
VP 300 — 3 primerka
KOMANDI XXXIV ARMIJSKOG KORPUSA — OB. ODELJENJU —
VP 222 — 3 primerka
KOMANDI TERITORIJALNE ODBRANE UDINE — VIDEM [UDINE]³
— 3 primerka
KOMANDI TERITORIJALNE ODBRANE — OB. ODELJENJU —
TREVIZO — 3 primerka
SPECIJALNOM INSPEKTORATU JAVNE SIGURNOSTI ZA
JULIJSKU KRAJINU — Sedište — 1 primerak
KOMANDANTU ARTILJERIJE ARMIJE Sedište — 1 primerak
KOMANDANTU INŽINJERIJE ARMIJE Sedište — 1 primerak
KOMANDI KR. KARABINIJERA ARMIJE Sedište — 1 primerak
OPERATIVNOM ODELJENJU . Sedište — 3 primerka

¹ Kopija originala (pisana na mašini), dostavljena Komandi 2. armije, u AVII, NAV-T-821, r. 179—193.

² Pečat primaoca.

³ U uglatim zagradama su stavljeni u etimološkom obliku italijanski nazivi geografskih pojmova onako kako su navedeni u dokumentu kao i etimološki oblik ličnih imena.

i, radi znanja:
GENERALSTABU KOV
 — 1. ODELJENJU KOV VP 9 — 3 primerka
 — OBAVESTAJNOM ODELJENJU KOV VP 9 — 1 primerak
KOMANDI 2. ARMIJE — OB. ODELJENJU VP 10 — 1 primerak

Dostavlja se u označenom broju primeraka za svaku komandu u naslovu desetodnevni izveštaj br. 7 (20—30. jula 1943. godine) o aktivnosti ustanika i protivustaničkoj borbi na teritoriji ove armije.

M.P.⁴

Po naređenju:
 načelnik štaba, general
 (B. Malaguti)
Malaguti

...⁵

KOMANDA 8. ARMIJE
 — Stab — Obaveštajno odeljenje —

o

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ BR. 7 O AKTIVNOSTI USTANIKA
 (od 20. do 30. 7. 1943.)

1. — UKRATKO O OPŠTOJ SITUACIJI

Slaba operativna aktivnost ustanika na teritoriji XXIII armijskog korpusa, a nešto izraženija na području XXIV armijskog korpusa.⁶

Primljeni su neprovereni podaci o pokretima ustaničkih jedinica koje se iz nemačke Slovenije prebacuju na područje severno od Cerkna [Circhina] i Bovec [Plezzo].⁷

⁴ Okrugli pečat: Komanda 8. armije — Štab.

⁵ Dopisana nečitka beleška sa tri nepoznata parafa.

⁶ O rasporedu 23. i 24. armijskog korpusa vidi dok. br. 99.

⁷ U blizini zaseoka Potoka na pl. Blegošu (kod Škofje Loke), jake nemačke policijske snage naphle su 20. jula 1943. delove 8. slovenačke (Gorenjske) NOU brigade (u avgustu preimenovana u 7. slovenačku NOU brigadu „France Prešeren“). U oštroj borbi, jedan bataljon brigade probio se iz obruča i prebacio preko stare italijansko-jugoslovenske granice na teritoriju Italije. Severno od Cerkna, bataljon su 21. jula napali jaki delovi 24. armijskog korpusa, nakon čega se prebacio iz Italije u Sloveniju, gde je 24. jula ponovo ušao u sastav svoje brigade (tom VI, knj. 6, dok. br. 70 i Hronologija, str. 516).

Na teritoriji armije ustanovljeno je prisustvo V i VI partizanske brigade.⁸ Jedan zarobljeni ustanik je potvrdio da bi od ljudstva rasformiranih jedinica trebalo da se na području Bovec formira VIII brigada;⁹ ovaj podatak se dostavlja uz punu rezervu, mada nije neverovatan ako se poveže sa pomenutim pokretima iz nemačke Slovenije.

Stoga se može smatrati da ustanička komanda, bilo da bi izbegla jaki pritisak bilo zbog pretpostavke o skorom obustavljanju neprijateljstava od strane Italije, preduzima reorganizaciju svojih jedinica kako bi, po potrebi, pojačala borbena dejstva i proširila ih i prema Furlaniji [Friuli].¹⁰ Zaista, propagandistička slovenačko-komunistička aktivnost je u porastu u celoj Julijskoj krajini i Furlaniji [Friuli].

Treba istaći snabdevanje ratnim materijalom, naročito diverzantskim, koji pomoću padobrana spuštaju avioni nepoznate pripadnosti (verovatno engleski) s ciljem da se pojača organizacija diverzantskih jedinica, od kojih treba očekivati veći broj diverzija protiv raznih postrojenja i objekata.¹¹

2. — SITUACIJA KOD USTANIKA

Prisustvo ustanika (provereni podaci)

Na teritoriji XXIII armijskog korpusa, u rejonima:

— Podgrad¹² [Castelnuovo]: Britof¹³ [Cave Auremiane] — Buje [Buie del Timavo]: 30 ljudi, most na k. 369 — Brdo;

— Gorica: Doberdob [Doberdò del Lago] — Sv. Martin na Krasu — Poljane [Marcottini];

— Opčine: Komen [Comeno], oko 30 ljudi;

⁸ Vidi dok. br. 97, nap. 4 i 5.

⁹ Osmo slovenačka (Gorenjska) NOU brigada je formirana 12. jula 1943. u s. Davči (kod Skofje Loke). Devetog avgusta brigada je ušla u sastav 1. slovenačke divizije (14. divizija NOV Jugoslavije) i preimenovana u 7. slovenačku NOU brigadu „France Prešeren”. Vidi tom VI, knj. 6, dok. br. 38, 39, 43 i 70.

¹⁰ Predviđajući skoru kapitulaciju Italije, a shodno naredbi Vrhovnog komandanta NOV i POJ, Glavni štab NOV i PO Slovenije je 13. jula 1943. izdao naredbu za formiranje 14. i 15. divizije NOVJ i odlučio da sve slovenačke brigade uključi u te divizije, koncentrišući ih na teritoriji tzv. Ljubljanske pokrajine, a da u pojedinim pokrajinama ostavi samo manje partizanske odrede. Opširnije o tome vidi tom VI, knj. 6, dok. br. 39, 40—44 i 70; Oslobođilački rat, knj. 1, str. 529 i Stanko Petelin Vojko, n.d., str. 33—35.

¹¹ Vidi dok. br. 97, nap. 7 i 8.

¹² Sada: Podgrad pri Vremah.

¹³ Sada: Vremski Britof.

- Sušnjeвица [Valdarsa]: Učka [Monte Maggiore] — Furlanič kod Boljuna [Villa Furlani di Bogliuno];
- Trst: Lonjer [Longera];
- Rijeka: grad.

Na teritoriji XXIV armijskog korpusa, u rejonima:

- Tolmin: Tolmin — Nemški Rut [Rütte di Gracova] — Čadra [Ciadra] — Zatoľmin — Kal [Cal di Gracova];
- Ajdovščina: Bate [Battaglia] — Voglarji [Carbonari] — Gojače — Sv. Križ¹⁴ — Černiče [Cernizza];
- Podbrdo [Piedicolle]: Petrovo Brdo [Colle Pietro] — Kum;
- Crni Vrh [Montenero d'Idria]: Dolenje Lome [Lome di Sotto] — Klavžar imanje [Case Clauser] — k. 522 — Cekovnik [Ceconico] — Hrušica — Podkraj;
- St. Peter na Krasu:¹⁵ Hrenovice — Pri Fari — Studenec — Goriče;
- Gorica: Opatje Selo [Oppacchiasella] — Sv. Gora¹⁶ [Monte Santo] — Kromberk [Moncorona] — Volčja Draga;
- Kobarid: Rdeči Hrib [M. Rosso] — Kaza Urani [Casa Uranni] — Nad peski [M. Feschi] — Čezsoča [Oltresonzia] — Zaga — Rdeči rob [Croda Rossa];
- Idrija: Dole [Idresca di Dole] — M. Kapa [M. Capa]¹⁷ — Cerkno — Jelenek [Ielene];
- Općine: Goče [Gozze Vipacco] — Marija Snežnica [Madonna della Neve] — k. 232;
- St. Peter ob Nadiži [S. Pietro al Natisone]: Banjšice Sv. Duha¹⁸ [S. Spirito dela Bannszizza] — Dolenji Trbilj [Tribil di Soto];
- Čepovan [Chiapovano]: Crv [Pricervo] — Korito — **Sentviška** Gora [M. S. Vito] — G. Celo [M. Coregna] — Murovec — Podčepovan [Poggio];
- Videm: Sela Karnica di Režija [Sella Carnizza di Resia] — Muzec [Musi] — Sorđente Tore [Sorgente Torre];
- Postojna: Nanos: 1. bat. V brigade;
- Bovec: Koritnica [Coritenza].

¹⁴ Sada: Vipavski Križ.

¹⁵ Sada: Pivka.

¹⁶ Brdo sev. od Gorice. Naziva se i Skalnica.

¹⁷ Brdo, na karti 1:100.000 označeno samo kao k. 1363 (4 km sev. od Cerkna).

¹⁸ Sada: Banjšice.

Prisustvo ustanika (neprovereni podaci)

Na teritoriji XXIII armijskog korpusa, u rejonima:

- Sušnjevica [Valdarsa]: Vilamonte — Mala Učka [M. Maggiore Picollo] — Vela Učka [M. Maggiore Grande];
- Postojna: Val Đordina¹⁹ [Giorgina], oko 30 ljudi;
- Št. Peter na Krasu: Divača;
- Rijeka: Suho [Suhe], 130 ustanika sa automatskim oružjem i radio-stanicom;
- Snežnik: Obramec [M. Obrane] — Bička [M. Bicica] — Gomance [Ermesburgo] — Knežak [Fontana del Conte] — Ilirska Bistrica;
- Čabarska Polica [Pian della Secchia]: Prezid — Čabar;
- Općine: Kazlje kod Sežane [Casigliano di Sesana];
- Podgrad [Castelnuovo d'Istria]: dolina Reke [Valle Timavo] — Prem [Primano] — Ostrožno Brdo [Monforte] — Materija [Matteria] — Celje [Ceglie] — Prelože;
- Trst: grad;
- Buzet [Pingente]: Brgudac [Bergozza].

Na teritoriji XXIV armijskog korpusa, u rejonima:

- Kobarid: Čadra [Ciadra] — Planina — Zarastema²⁰ — Kaza Uranni — Matajur [Monte Maggiore di Savogna] — **pi.** Matajur — Sužidska planina — Svinska planina — Topolovo — Kuk [Cucco] — Zaga — Srpenica — Sleme: 4. četa 2. bataljona V brigade — Forni: 3 ustanika — Klobučarji [Clabuzzaro] — Mrzli vrh [Cima Fredda];
- Št. Peter ob Nadiži [S. Pietro al Natisone]: Kodermaci: 25 ustanika — Oltre Idrija [Iudrio] — Melina — Prepotišče [Prepotischis] — Bodigoj — Srednje [Stregna] — Crkva Trije kralji [Chiesa tre Re] — Oborče — Kaza Spekonja²¹ [Casa Specogna] — Korada [M. Corada] — Debenje [Obeneto];
- Čepovan: Trebuša — Madoni [Madoni di Podlaca] — Gorenja Kanomlja [Canonia Alta] — Sentviška Gora [M.S. Vito];
- Ajdovščina: Rihemberg²² — Zavino [Svino] — Dornberk [Montespino] — Pianoro — Usioce²³ — Prvačina — Čaven [M. Ciavin];

¹⁹ Predeo sa šumskom kućom na Snežniku, u rejonu brda Lomušček.

²⁰ Tako u originalu. Verovatno: Za steno (planina).

²¹ Usamljena kuća u rejonu brda Planjava (trig. ,655, 7 km istočno od Cedada).

²² Sada: Branik.

²³ Pianoro di Usioce, predeo ist. od Gorice.

— Gorica: Vrtoče [Vertozza]: 15 ustanika — Panovec — Renče [Ranziano] — Kras [Carso] — Kalvarija [M. Calvaria] — Mirenski zamak [Grade di Merna] — Sabotin;

— Bovec: Sovinjak [M. Seignacco] — Fužine kod Belopeških jezera [Fusine Laghi] — Spodnji Log [Bretto Medio] — Rajbi [Cave del Predil] — planina Gorička [Goricizza] — planina Krnica [Carnizza]: oko 30 ustanika — planina Rob: oko 120 ustanika — planina Baban: 30 ustanika — planina Bukovac: oko 20 ustanika;

— Triglav [Tricorno]: Triglav: jedna četa — Veliki Pihavec [M. Cima del Vento] — dolina potoka Zadnica [Val Zadnizza] — dolina Planice [Planica];

— Kameni vrh [M. Pietro]: Virhnica — Liplje — Grčarevec [Gargerevec] — Vrhnika [Verconico];

— Crni Vrh kod Idrije [Montenero d'Idria]: k. 522; 15 ustanika — Rovte;

— Idrija: Crni Vrh kod Cerčna [Montenero di Circhina] — Blegoš — Jelenek — Srednja Kanomlja [Canonia Media] — Cerkljanski Vrh [Cima Circhina] — Bevkov vrh [M. Ben]: 20 ustanika;

— St. Peter na Krasu: Nanos — Razdrto [Prevalio];

— Opčine: Dobravlje — dolina Raše [Rassa];

— Videm [Udine]: Bonis kod Breginja [Bergogna],

3. — AKTIVNOST USTANIKA

Globalno

Na teritoriji XXIII armijskog korpusa:

— 1 diverzija na električnim vodovima;

— 2 akcije uznemiravanja protiv naših patrola;

— 2 krivična dela protiv privatnog vlasništva;

— 2 ubistva (od kojih 1 pokušaj) iz političke osvete;

— utvrđeno je postojanje komunističkih ćelija u industrijskim postrojenjima u Tržiču [Monfalcone] — Trst — Milje [Muggia] — Rijeka, kao i formiranje, februara 1943. godine, „Izvršnog komiteta za oslobođenje Julijske krajine“; u njemu se nalaze Italijani i Jugosloveni, a cilj mu je stvaranje autonomne sovjetske republike Julijske krajine;²⁴

— 14 osoba je prebeglo ustanicima.

²⁴ Četrnaestog februara 1943. održana je, u Lokama kod Kromberka, konferencija delegata Osvobodilne fronte iz svih okruga Slovenskega primorja. Konferencija se konstituirala u Primorski pokrajinski plenum OF u koji je bio primljen i delegat italijanske narodnosti. Plenum je, pored ostalog, konstatovao da se narod prihvatio oružja da bi sebi, zajedno sa dobronamernim Italijanima, izborio slobodu i vlast (Istra i Slovensko primorje, str. 428).

Na teritoriji XXIV armijskog korpusa:

- 1 diverzija na električnim vodovima;
- 9 napada na naše usamljene osobe, kao i akcije uznemiravanja protiv naših garnizona i naselja;
- 9 krivičnih dela protiv privatne imovine i akcije zastrašivanja;
- 2 pokušaja ubistva iz političke osvete;
- subverzivna propagandistička aktivnost u porastu, naročito na području Videm i Gorica;
- nekoliko letova aviona nepoznate narodnosti;
- 2 žene prebegle ustanicima; 2 ustanika su se predala.

Na području teritorijalne odbrane Treviza [Treviso]:

- utvrđena je subverzivna propagandistička delatnost u nekim naseljenim mestima u provincijama Padova — Trevizo — Beluno — Viena [Vicenza].

Na teritoriji XXXV armijskog korpusa:

- utvrđena je subverzivna propagandistička aktivnost u raznim naseljenim mestima u provincijama Trento i Bolcano.

4. — AKTIVNOST PROTIV USTANIKA

Dejstva naših jedinica

Na teritoriji XXIII armijskog korpusa:

- normalne dnevne akcije izviđanja, pročešljavanja i postavljanje zaseda;
- osmatranje pograničnog pojasa.

Na teritoriji XXIV armijskog korpusa:

- svakodnevne akcije izviđanja i pročešljavanja manjeg obima;
- postavljanje dnevnih i noćnih zaseda u rejonima mogućeg snabdevanja i obaveznih prolaza;
- osmatranje pograničnog pojasa;
- sukobi izvesnog značaja usledili su u rejonima: Kum (Podbrdo), M. Kapa (Idrija) i Gojače (Ajdovščina);
- treba istaći iznenadnu akciju koja je izvršena na jednu karaulu u rejonu Kobarida (Rdeči rob); u ovoj akciji zaplenjeno je: municija, eksploziv, propagandni i sanitetski materijal;

444/

Territorio XXV G.A. -

- quotidiane azioni di perlustrazione sostanzialmente a piccolo raggio;
- appostamenti diurni e notturni nelle località di probabile rifornimento e nei passaggi obbligati;
- vigilanza della fascia confinaria;
- scontri di un certo rilievo si sono avuti a :
 - M. Cim (Piedicolle)
 - M. Gora (Idris)
 - Golaci (Aidussina)
- da segnalare l'azione di sorpresa compiuta contro uno Zarodja nella zona di Caporetto (Croda Rossa), azione che porta alla cattura di munizioni, esplosivi, materiale propagandistico e sanitario,
- sull'altipiano di M.S.Vito si rinviengono involugri vuoti e paracadute.

Attività delle Autorità di P.S. -

Territorio XXIII G.A. :

- arresti e fermi : 48
- internamenti : 35 uomini (D. M. di Cairo Montenotte)

Territorio XXIV G.A. :

- arresti e fermi : 119

Perdite degli Alleati :

- Inulite : 19 morti, 10 feriti di cui 5 catturati .
- subite : 5 morti, 8 feriti

V. - RINTEGGIAMENTO DELLE POPOLAZIONI

- Provincia di Pola : da sempre sempre più palese degli elementi allegeri alla propaganda croata-occidentale.
- Provincia di Trieste : continua la tacita adesione da parte degli allegeri.
- Provincia di Udine : riservato, e sempre ostile l'atteggiamento della popolazione slava. Il cambiamento di Governo ha provocato manifestazioni di auto patriottismo da parte della popolazione italiana.
- Provincia di Gorizia : sempre ostile ma certo benchè i casi di favoreggiamento tendano ad aumentare.
- Provincia di Udine : nella maggioranza sempre neutrale, ostile ai partigiani. L'attuale situazione politico-militare accentua l'ostilità e l'adesione degli elementi di origine slava.

— na visoravni Šentviška Gora [M.S. Vito] nađeni su prazna ambalaža i padobrani.²⁵

Aktivnost službe javne sigurnosti

Na teritoriji XXIII armijskog korpusa:

— uhapšeno i privedeno 48 osoba;
— internirano 35 osoba (koncentracioni logor Kajro Montenote [Cairo Montenotte]).

Na teritoriji XXIV armijskog korpusa:

— uhapšeno i privedeno 119 osoba.

Ukupni gubici:

— naneseni: 19 poginulih, 10 ranjenih, od kojih je 9 zarobljeno;
— pretrpljeni: 5 poginulih, 8 ranjenih.

5. — DRŽANJE STANOVNIŠTVA

Provincija Pula: sve očiglednije prihvatanje hrvatsko-komunističke propagande od strane inorodnih elemenata.

Provincija Rijeka: rezervisan i uvek neprijateljski stav slovenskog stanovništva. Promenu vlade je italijansko stanovništvo popratilo manifestacijama istinskog patriotizma.

Provincija Gorica: uvek neprijateljsko ali oprezno, mada su slučajevi naklonjenosti prema ustanicima u porastu.

Provincija Videm: kod većine uvek otvoreno neprijateljstvo prema partizanima. Sadašnja vojno-politička situacija pojačava neprijateljstvo i solidarnost među ljudstvom slovenskog porekla.

o

M.P.

²⁵ j si Prema izveštaju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 8. avgusta 1943. Centralnom komitetu KP Jugoslavije, „u Primorskoj se 18. jula spustila nova grupa Engleza“. Verovatno su nađeni padobrani pripadali toj grupi (tom VI, knj. 6, dok. br. 52).

Prilog uz dopis br. 01/801 od 4. 8. 1943. g.

**IZVEŠTAJ Ü" VEZI SA AKTIVNOŠĆU USTANIKA I
PROTIVUSTANIČKOM BORBOM U JULIJSKOJ KRAJINI U PERIODU
OD 21. DO 31. JULA 1943.**

·
·
0

AKTIVNOST USTANIKA

*Diverzije na železničkim, telegrafsko-telefonskim i
električnim linijama:*

— Sveta Gora²⁶ [Monte Santo] (Gorica), noću 22/23. 7.:
diverzanti su pomoću eksploziva oštetili električni vod br. 103
visokog napona Doblar — Opčine; vod nije prekinut;

— Lonjer (Trst), 29. 7.: nepoznate osobe odnele su 450 m
električnog provodnika.

*Napadi na pojedince i dejstva za uznemiravanje
protiv naših garnizona i nastamba:*

— Petrovo Brdo [Colle Pietro] (Podbrdo), 24. 7.: ustanički
delovi pokušali su dejstva za uznemiravanje otporne tačke, ali
su našim protivdejstvom odmah rasterani;

— Petrovo Brdo (Podbrdo), 25. 7.: ustanički delovi ponovo
su pokušali dejstva za uznemiravanje protiv otporne tačke, ali
su ponovo rasterani našim protivdejstvom;

— most k. 369 (Podgrad), 25. 7.: ustanici su napali našu
patrolu, ubili jednog vojnika i odneli naoružanje;

— Nemški Rut²⁷ [Rütte di Gracova] (Tolmin), 26. 7.: usta-
nički delovi su bacili dve bombe i ispalili nekoliko metaka iz
pušaka na naš detašman alpinaca;

— Batnje (Ajdovščina), 27. 7.: grupa ustanika napala je
našu patrolu duž železničkog čvora; ubijen je jedan naš vojnik;

— Kal [Cal di Gracova] (Tolmin), 27. 7.: ustanički delovi
su napali kasarnu finansijske straže, ali su hitnim protivdej-
stvom raspršeni;

— Rijeka, noću 28/29. 7.: ustanici su preduzeli dejstva za
uznemiravanje protiv garnizonske patrole za osiguranje žele-
zničke pruge;

— Tolmin (Kobarid), 29. 7.: ustanička patrola je ručnim
bombama i mitraljeskom vatrom napala naš kamion, koji je
odgovorio vatrom i neprijatelja naterao u bekstvo. Naši gubici:
1 poginuo i 1 ranjen;

²⁶ Tadašnji naziv za severnu železničku stanicu u Gorici.

²⁷ Sada: Rut.

— Nemški Rut [Rütte di Gracova] (Tolmin), 20. 7.: dejstvo za uznemiravanje protiv detašmana alpinaca;

• Muzec [Musi] — izvor Tar [Sorgente Torre] (Videm), 29. 7.: 10 ustanika je jednovremeno napalo detašmane 55. legije;

— Nemški Rut (Tolmin), 31. 7.: ustanički delovi koji su napali detašman 608. alpinske čete, raspršeni su brzim protivdejstvom naših vojnika.

Krivična dela protiv privatne imovine i dejstva za uznemiravanje:

— Furlanič kod Boljuna (Šušnjeviča), 16. 7.: dva ustanika su došla u kuću bračnog para Suplina i tražila njihovu kćerku, koja je svojevremeno dostavila podatke kr. karabinijerima. Pre nego su se udaljili, ispalili su dva metka u vazduh;

— Spodnje Lome [Lome di Sotto] (Crni Vrh nad Idrijo), 16. 7.: 3 ustanika su došla u kuću izvesnog Rudolfa Karla i tražila da jedu. Pošto su odbijeni, udaljili su se preteći;

— Hrenovice — Pri Fari — Studeno — Goriče (Št. Peter na Krasu), 16/17. 7.: ustanički delovi su iz kuća odneli veće količine životnih namirnica;

— Volče (Tolmin), 19. 7.: izvestan Medoto Đovani [Medotto Giovanni], oštrač, primio je preko pošte anonimno pismo na slovenačkom jeziku, u kome su mu upućene pretnje i naređeno da se udalji iz mesta;

— Opatje Selo (Gorica), 21. 7.: jedan ustanik je došao u jednu kuću, predao preteće pismo i udaljio se ispalivši jedan metak iz karabina;

— Doberdob [Doberdò del Lago] (Trst), 22. 7.: 4 partizana su došla u kuću seljaka Laurentića Josipa, u kojoj je nekoliko mladića 1925. godišta slavilo skori odlazak na odsluženje vojnog roka i, naredivši im da dignu ruke uvis, zahtevala su da ih se posluži jelom; udaljila su se posle pola časa;

— Tisovec [M. Tisso] (Crni Vrh nad Idrijo), 26. 7.: 30 ustanika je zaplenilo 3 goveda i zadržalo vlasnika do 28. 7. uveče. Jedinica od 300 partizana udaljila se u pravcu Lokve [Loqua Chiapovano];

— Volčja Draga [Val Volciana] (Gorica), 29. 7.: ustanici su od jednog mesnog zanatlije odneli vojničku odeću;

— Bilje kod Renča [Biglia di Ranziano] (Gorica), 29. 7.: 2 partizana su jednom crnokošuljaškom vodniku iz protivavionske jedinice, koji se nalazio na odsustvu, oduzeli pištolj, vojničke cipele, uniformu i opasač;

- Kozana [Cosana del Collio] (Gorica), 29. 7.: 5 ustanika je jednom crnokošuljaškom vodniku I kl. fašističke milicije, koji se nalazio na odsustvu, oduzelo pištolj;
- Gorica, 29. 7.: nekoliko puta su svešteniku don Sartoriju pretili partizni iz rejona Tolmina.

Ubistva iz političke osvete i hapšenje osoba:

- Furlanič kod Boljuna (Šušnjevnica), 16. 7.: 2 ustanika su pokušala da ubiju dve osobe;
- Janeževo Brdo (Poggrad), noću 23/24. 7.: 10 ustanika je ubilo starešinu sela i njegovu suprugu pod sumnjom da su izdali ustanike;
- ..²⁸ d'Idria, 25. 7.: jedan ustanik je pokušao da ubije svog brata. Intervencijom jednog минера metak je promašio;
- Črniče [Cernizza Goriziana] (Ajdoščina), 31. 7.: tri ustanika su pokušala da ubiju opštinskog sekretara i njegovu taštu. Otporom sekretara i intervencijom jednog karabinijera 1 ustanik je ubijen i 1 ranjen, dok su karabinijer, sekretar i njegova tašta ranjeni.

Subverzivna propagandistička aktivnost:

- Kjez [Chies] d'Alpago (Beluno), 10. 7.: tri vojnika na odsustvu pevala su pesmu „Bandiera Rossa“;
- Aldena (Trento), 11. 7.: izvestan Macurana Viijem [Mazzurana Villiam] i njegovi drugovi naterali su jednu osobu sa defektnim govorom da izgovara podrugljive reči protiv Musolinija i pohvale za Staljina;
- Buje [Buie d'Istria] (Pula), 11. 7.: karabinijeri su zastavili 3 seljaka meštana zbog krivice da su pevali subverzivnu himnu;
- Kalderove di Valdobjačane [Calderove di Valdobbiaciane] (Trevizo), 15. 7.: jedan vojnik je pevao pesmu „Bandiera rossa“;
- Labin—Raša (Pula), 17. 7.: privedeno je 11 pripadnika partizanskog komunističkog pokreta;
- Sv. Bartol od Pirana (Pula), 17. 7.: na vratima jedne nastambe nađeni su obešeni srp i čekić izrađeni od drveta;
- Štanjel [S. Daniele del Carso] (Opčine), 17. 7.: sestre Šnajder navodno sprovode propagandu u korist ustanika;
- Trst, 17. 7.: u jednom poštanskom sandučiću nađen je jedan subverzivni letak;

²⁸ Nečitka reč na snimku.

— Bate [Battaglia della Bainsizza] (Gorica), 18. 7.: jedan bersaljer iz detašmana našao je jedan subverzivni propagandistički letak;

— Tesino (Bolcano), 18. 7.: izvestan Lukardi Mašimo [Lucardi Massimo], zidar, izgovarao je u pijanom stanju subverzivne parole; uhapšen je;

— Borgo Valsugana (Trento), 18. 7.: karabinijeri su uhapsili 6 mladića zato što su na javnom mestu pevali jednu pesmu protiv rata;

— Ilirska Bistrica, 19. 7.: izveštava se o pojačanoj protivosovinskoj propagandi, sa tendencijom da se proširi među vojnike;

— Prepotišče [Prepotischis] (Št. Peter ob Nadiži), 19. 7.: u jednoj crkvi u blizini sela nađen je jedan letak i slovenačka zastava sa crvenom zvezdom;

— Budanje [Budagne] (Ajdoščina) — Vrhpolje (Črni Vrh nad Idrijo), 19. 7.: izveštava se o aktivnosti jedne žene koja verovatno vrši ulogu partizanskog kurira i razvija protivitalijansku i proenglesku propagandu na području Col [Zolla], Podkraj, Godovič, Vipava, Črni Vrh nad Idrijo i Ajdoščina;

— Kal nad Kanalom [Cal di Canale] (Gorica), 19. 7.: vojnici iz garnizona našli su 53 primerka subverzivnih letaka sa naslovom „Mir i sloboda“; letak je u toku noći bacilo nepoznato lice na koje je stražar otvorio puščanu vatru, ali je uspelo da pobjegne;

— Kanal [Canale d'Isonzo] — Plave (Gorica), 19. 7.: karabinijeri su uhapsili 10 lica koja su priznala da su naklonjena ustanicima;

— Crkva Trije Kralji (Št. Peter ob Nadiži), 19. 7.: karabinijerska patrola je na crkvenim vratima našla slovenačku zastavu sa crvenom zvezdom i subverzivni napis;

— Sežana (Opčine), 20. 7.: student Eržen, nastanjen u Ljubljani, u jednom pismu izražava protivitalijanska osećanja;

— Most (Sušak), 20. 7.: kr. karabinijeri sa Krka [Veglia] uhapsili su 19 osoba zbog krivice da pripadaju oružanim bandama, zbog udruživanja i subverzivne propagande;

— Sežana (Opčine), 20. 7.: na dan 4. 7. izvestan Vittorio, bivši jugoslovenski oficir, pokušavao je da ubedi jednu gospođicu da se prihvati obaveštajne aktivnosti na našu štetu. Nedavno je ponovio pokušaj u Sv. Križu kod Ajdoščine;

— Kodroipo [Codroipo] — Bortolo — Morteljano [Mortegliano] — Neme [Nimis] — Tavanjako [Tavagnacco] (Videm), 20. i 21. 7.: nađeni su subverzivni leci kojima se širi malodušnost;

— St. Vid kod Vipave²⁹ (St. Peter na Krasu), 21. 7.: na području Št. Vida kod Vipave identifikovani su članovi komiteta;

— Koloredo [Colloredo] di Prato — Bresa di Kampofornido [Bressa di Campofornido] — Grions e Salt di Povoletto, Terzo di Akvileja [Povoletto, Terzo di Aquileia] — Godia (Videm), 21. 7.: nađeni su subverzivni leci;

— Padova, 21. 7.: u glavnijim ulicama grada nađeni su subverzivni leci;

— Tolmeco [Tolmezzo], 21. 7.: na nekim zgradama ispisane su subverzivne parole;

— Bruniko [Brunico] (Bolcano), 21. 7.: nađeni su leci sa protestnim sadržajem protiv upotrebe vojnika na dužnostima koje nemaju nikakve veze sa ratom;

— Riva del Garda, 21. 7.: privedena su tri studenta pod sumnjom da su autori subverzivnih napisa;

— Brgudac [Bergozza di Lanischie] (Pula), 21. 7.: nađen je jedan subverzivni letak na hrvatskom jeziku;

— Ajdovščina (Gorica), 24. 7.: izvestan Zaja [Zaia] i njegova supruga, navodno, dostavljaju podatke ustanicima;

— Rovereto, 24. 7.: na asfaltu je ispisana parola „Zivela Rusija“;

— Brosanone, 24. 7.: karabinijeri su uhapsili izvesnog Karponè Tulja [Carponè Tullio] zbog krivice da je davao izjave odobravanja u vezi sa bombardovanjem Rima;

— Bolcano, 24. 7.: karabinijeri su uhapsili izvesnog Bronzola Alfreda što je pevao jednu defetističku pesmu;

— Videm, 25. 7.: u ulici Cividale nađen je jedan subverzivni letak;

— Mrzli Dol [Val Freda] (Postojna), 25. 7. naši vojnici su našli jedan propagandistički letak;

— Kobarid, 25. 7.: karabinijeri su uhapsili 7 osoba zbog propagande za uključivanje u oružane bande;

— Podgorje [Piedimento Taiano] (Pula), 25. 7.: duž železničke pruge nađeno je 12 subverzivnih letaka;

— Pjopi [Pioppi] (Rijeka), 26. 7.: jedan vojnik je našao subverzivni letak;

— Bolcano, 26. 7.: kvestura je u preduzeću „Lancia“ uhapsila izvesnog Paskvalina [Pasqualini], radnika, jer je među drugovima na radu mahao jednom crvenom krpom;

— Kjapovano [Chiapovano] (Vičenca), 27. 7.: nepoznata lica su na anteni Fašističke kuće izvesila jednu crvenu krpom;

— Padova, 27. 7.: kr. karabinijeri su uhapsili tri osobe koje su iznenadili u momentu kada su radnicima jednog preduzeća delile subverzivne letke;

²⁹ Sada: Podnanos.

- Idrija, 28. 7.: izvestan Troka [Trocca] Rodolfo osumnjičen je da potpomaže ustanike;
- Vičenca, 28. 7.: jedna žena je jednom višem oficiru predala jedan subverzivni letak;
- Salež [Sales di Sgoniko] (Opčine), 29. 7.: stanovništvo manifestuje na osnovu lažnih podataka o zaključenju primirja i iznosi italijanske zastave iz škola. Na osnovu povedene istrage, uhapšeno je 14 osoba i pronađena je jedna slovenačka zastava;
- Osejani [Oseacco] (Režija), 30. 7.: sumnja se u italijanska osećanja sveštenika i kažnjen je zbog slušanja neprijateljske radio-stanice;
- Klobučarji [Clabuzzaro] (Kobarid), 31. 7.: nađen je jedan listić na srpskom jeziku.

Dejstvo vazduhoplovstva:

- Gorica, 19. 7.: avion nepoznate narodnosti nadleteo je područje na velikoj visini;
- Tolmin, 19. 7.: jedan avion nepoznate narodnosti nadleteo je područje ispuštajući beo dim;
- Vrh Šentviške gore [Vetta Monte S. Vito]³⁰ (Čepovan), 22. 7.: nađeno je četiri padobrana i 12 metalnih omotača,³¹
- Miren (Gorica), 22. 7.: primećen je balon u kretanju prema Tržiču [Monfalcone];
- Imanje Miklavec (Crni Vrh nad Idrijo), 24. 7.: jednomotorni avion nepoznate narodnosti nadleteo je mesto na visini od 2000 m;

Dezertiranje ustanika i prebegavanje ustanicima:

- Labin, 21. 7.: 11 mladića udaljilo se od svojih kuća i, verovatno, prebeglo ustanicima;
- Grdoselo (Pazin), 23. 7.: izvesna Makorini [Macorini] Albina izjavila je da je izvestan Đurini Brauko³² [Giurini Brauco] prebegao ustanicima;
- Sv. Križ (Ajdovščina), 24. 7.: u blizini železničkog starišta predala su se dva naoružana ustanika;
- Kanal (Gorica), 25. 7.: sestre Malnič Marija i Lidija, iz Ročinja [Ronzina di Čanale] prebegle su ustanicima. Uhapšeni su njihovi članovi porodice i zaplenjena je imovina;
- Sv. Petar u Šumi (Pula), 27. 7.: vojnik Bratulič, koji se nalazio na odsustvu, udaljio se od svoje kuće i verovatno je prešao ustanicima.

³⁰ Predeo — visoravan na Šentviškoj gori.

³² Verovatno: Branko.

PROTIVUSTANICKA BORBA

— Put za Postojnu [Strada di Postumia]³³ (Postojna), 17. 7.: priveden je izvestan Seba Frančesko [Francesco], 1914. godine, zato što je nabavio municiju;

— Temenica — Kostanjevica³⁴ — Vojščica (Gorica), 17. 7.: ljudstvo javne sigurnosti i fašističke milicije za nacionalnu bezbednost privedo je 14 osoba pod sumnjom da potpomažu ustanike;

— Sela Karnica di Režija [Sella Carnicca di Resia]³⁵ (Videm), 17. 7.: naša patrola je ispalila jedan metak iz karabina na jednu sumnjivu osobu koja je na poziv da stane počela da beži;

— Zatoľmin [Sotto Tolmino] (Tolmin), 17. 7.: priveden je izvestan Zalusi Antonio jer je, navodno, pružio gostoprimstvo ustanicima i snabdeo ih životnim namirnicama;

— Nart (Cepovan), 17. 7.: nađeni su tragovi ustaničkog bivaka i 13 čaura;

— Crv [Pricervo] (Čepovan), 19. 7.: prilikom pročešljanja raspršeni su ustanički delovi. Jedan alpinac je lakše ranjen;

— rejonu južno od Tublje—Olarica [Olarizza] — Drskovče [Drescozze] — Strma reber — severno od Volčji Hrib — između Šilo i Stiska — Brlog — Vrabče [Urabice] — potok Raša [Rassa], 21. 7.: akcije izviđanja i pročešljanja;

— Riva del Garda, 21. 7.: privedena su tri studenta;

— Trst, 21. 7.: Specijalni inspektorat za Julijsku krajinu naredio je da se internira izvestan Kokuljo [Coculio] Mateo u koncentracioni logor Kajro Montenoto zbog potpomaganja ustanika;

— rejonu južno od Tublje — Olarica — Drskovče — Strma reber — severno od Volčji Hrib — između Šilo i Stiska — Brlog — Vrabče — potok Raša, 21. 7.: akcije izviđanja i pročešljanja;

— severno od Cerkna (Idrija), 21. 7.: naše jedinice su se dva puta sukobile sa jakim bandom ustanika. Gubici ustanika: 13 poginulih, 7 ranjenih i 7 zarobljenih; zaplenjeno: jedna zastava, 4 karabina i municija;³⁶

— rejonu Podbreže — Povir — Drskovče — Gradec — Otok i Božja martra [Bona Matra] — rejon .Kostelni Dol, 22. 7.: akcije izviđanja i pročešljanja;

³³ Verovatno: Stara di Postumia, tj. Stara Vas kod Postojne.

³⁴ Sada: Kostanjevica na Krasu.

³⁵ Sedlo na brdu Krnice, u Režiji.

³⁶ Reč je o sukobu sa jednim bataljonom 8. slovenačke (Gorenjske) NOU brigade (kasnije 7. slovenačka NOU brigada „France P[^]ešeren"). Prema operativnom dnevniku brigade, bataljon je u tom sukobu imao gubitke od 4 poginula i 3 lakše ranjeni borca (tom VI, knj. 6, dok. br. 70).

- Ponikve [Paniqua] (Gorica), 22. 7.: kr. karabinijeri i alpinci priveli su tri osobe pod sumnjom da potpomažu ustanike;
- Trst, 22. 7.: Specijalni inspektorat javne sigurnosti naredio je da se u koncentracioni logor Kajro Montenoto internira Turak Ernesto pod sumnjom da potpomaže ustanike;
- Šentviška Gora (Čepovan), 22. 7.: nađen je jedan ustanički leš;
- Voglarji (Ajdoščina), 22. 7.: karabinijerske patrole primetile su jednog ustanika i verovatno ga ranile;
- Ravne kod Črniče (Gorica), 22. 7.: kr. karabinijeri su uhapsili izvesnog Košuta Leopolda, njegovu sestru Kristinu i još 4 osobe zbog odgovornosti da su životnim namirnicama snabdevali ustanike;
- Rakotule [Raccotole] (Pula), 22. 7.: uhapšen je izvestan Pacović Josip pod sumnjom da je potpomagao ustanike, kao i zbog protivitalijanskih osećanja;
- rejon severozapadne padine Mala Obrova — južne padine Orlarica — kameni stub 55 — između Sv. Ignacij i Žirovnik — rejon Božarina — Panovec — Budigoj — Srednje — crkva Trije Kralji — Obovče, 23. 7.: akcije izviđanja i pročešljanja;
- Labin — Raša, 23. 7.: kr. karabinijeri su priveli 10 mladića koji su nameravali da prebegnu ustanicima;
- Labin, 23. 7.: kr. karabinijeri su priveli 11 pripadnika partizanskog pokreta iz rejona Raša — Labin;
- Osejani [Oseacco di Resia] (Videm), 23. 7.: kr. karabinijeri su uhapsili Zuzi Eleni pod optužbom da je ugostila 8 ustanika i snabdevala ih životnim namirnicama u periodu od 5. do 11. jula;
- Čadra [Ciadra] (Tolmin), 24. 7.: vojnici su zarobili jednog ustanika;
- k. 164 — k. 201 (Ajdoščina), 24. 7.: delovi 52. artiljerijskog puka i patrole javne sigurnosti priveli su dve sumnjive žene;
- Čepić [Felicia di Pianona] (Pula), 24. 7.: kr. karabinijeri i leteća patrola policije su priveli 6 poznatih pomagača ustanika;
- Volarje (Kobarid), 24. 7.: pronađeno je oružje, municija, jedan opasač i jedna kapa sa crvenom zvezdom koje je sakrio jedan ustanik;
- Rakulik [Raccolico di Drenovizza] (St. Peter na Krasu), 24. 7.: kr. karabinijeri su uhapsili 19 osoba zato što su ustanike snabdele životnim namirnicama;
- Bukovje [Bucuo] (St. Peter na Krasu), 24. 7.: kr. karabinijeri su uhapsili izvesnog Marusi Dovanija zbog odgovornosti da je potpomagao ustanike;

— rejon Trlica [M. Trlizza] — M. Seljevec — Čelo — Klinji vrh — Stignaz — Leski — Kostelni Dol — Jarmovac — Cerkljanski Vrh — Bevkov vrh — k. 164 — k. 201 (Ajdoščina), 24. 7.: akcije izviđanja i pročešljavanja;

— Vila Čjuki kod Višnjana [Ciuchi di Visignano] (Pula), 24. 7.: kr. karabinijeri su uhapsili izvesnog Ritesa Antonija pod sumnjom da je potpomagao ustanike i zbog antiitalijanskih osećanja;

— Brest (šušnjevica), 24. 7.: naša patrola je otvorila vatru na 4 nepoznate osobe koje su, na poziv da stanu, počele da beže;

— rejon južno od Otoka — severoistočno od Lačnika — rejon Kačjek — Kum — M. Kapa — granični pojas, 25. 7.: akcije izviđanja i pročešljavanja;

— Kobarid, 25. 7.: kr. karabinijeri su uhapsili 7 osoba zbog propagande za uključivanje u oružane bande;

— Gojače (Ajdoščina), 25. 7.: naši vojnici su raspršili oko 30 ustanika, koji su na zemljištu ostavili oružje i municiju;

— Koritnica (Bovec), 25. 7.: patrola pokretne policije iz Boveca otvorila je vatru na dva ustanika, koji su, mada ranjeni, uspeali da pobegnu; sutradan su zarobljeni;

— Kobarid, 25. 7.: kr. karabinijeri su uhapsili 7 ustaničkih pomagača;

— Trst, 26. 7.: Specijalni inspektorat javne sigurnosti za Julijsku krajinu naredio je da se u koncentracioni logor Kajro Montenoto internira 35 ustaničkih pomagača, pripadnika organizacije za podršku oružanim snagama „Slovenačka nacionalna milicija“;

— rejon Podbreže [Villa Podibese] — južne padine Kislica [Chislizza] i V. hrib — Goli Vrh — Zagorje — između Čipa i Kaliča [M. Calio] — južno od Otok — rejon Brestica — rejon Skrilje — Bevkov vrh — Mrzil dol — izvorni deo Nadiže [Alto Natisone] — izvorni deo Soče [Alto Izonco] — Bača [Baccia] — Idrija 26. 7.: akcije izviđanja i pročešljavanja;

— Rdeči rob (Kobarid), 26. 7.: jedan naš vod je preduzeo prepad na „Koravlja“ i tom prilikom zaplenio ručne bombe, eksploziv, sanitetski i propagandistički materijal;

— rejon Peslivec — Ostrovica — Tublje — Janeževo Brdo — Smrje [Smeria] — Suhi vrh [M. Secco] — Klinji vrh — Osuri Dantenica — kameni stub 57 — kameni stub 56 — Cinkovec — rejon Volčji Hrib — Stiska — Beli Vrh — Skodovnik — Jarmovac, 27. 7.: akcije izviđanja i pročešljavanja;

— rejon Črni Vrh [M. Fosco] — Kala — Mršin — Klevišče — Barca — Gorenji Barnas [Vernasino] — Batuje [Battuglio] — Kamno [Camina], 27. 7.: akcije izviđanja i pročešljavanja;

— Padova, 27. 7.: kr. karabinijeri su uhapsili tri sumnjive osobe;

— rejoni: Obruni³⁷ — Sežana — Tatre — Gabik [Gābrega] — Karareča [Carrareccia] — . . .³⁸ arie — Progarje — Čelo — Blatna Draga, 28. 7.: akcije izviđanja i pročešljavanja;

— Goče (Opčine), 27. 7.: između kr. karabinijera i ustaničkih delova otvorena je uzajamna vatra iz pušaka i automatskog oružja;

— Jablanica — od Suhi vrh do Jarmovca, 29. 7.: akcije izviđanja i pročešljavanja; ,

— rejoni: Crni Vrh — Kanebola [Canebola] — Mažerole [Masarolis] — južno od Matajur — Trčmun [Tarcimonte], 28. 7.: akcije izviđanja i pročešljavanja;

— Režija (Videm), 28. 7.: kr. karabinijeri su uhapsili jednu putujuću prodavačicu jer je u rejonu Učeja [Ucea] primećena u društvu jedne partizanske patrole;

— Idrija pri Bači (Čepovan), 28. 7.: na tavanu crkve nađeno je kukuruza i pšenice u džakovima, tri vojnička čebeta i 2 goveđe kože. Uhapšen je crkvenjak;

— S. Kroče (S. Donà di Piave), 29. 7.: u blizini kasarne finansijske straže nađene su 4 flaše sa zapaljivom tečnošću;

— Dolenji Tribilj (Št. Peter ob Nadiži), 29. 7.: jedan pešađijski vod je napao i raspršio desetak ustanika;

— Salež, 29. 7.: privedeno je 14 sumnjivih osoba;

— Hrušica — Podkraj (Crni Vrh nad Idrijo), 29. 7.: između jednog streljačkog odeljenja i 2 ustanika otvorena je međusobna vatra; ustanici su pobjegli;

— rejoni: V. Gračišče [Castellare] — Gmojnik [M. Smaini] — Mlačni vrh — Drskovče — od Čelo do Kozjek — Kalvarija³⁹ — Sabotin — Sv. Valentin — Zagraje — Miren — dolina Raše, 30. 7.: akcije izviđanja i pročešljavanja;

— Aldeno (Trento), 30. 7.: uhapšeno je 17 osoba koje su se nalazile u jednom društvu koje je teralo jedno lice iz mesta, sa defektnim govorom, da izgovara subverzivne parole; 5 vojnika koji su se takođe nalazili u pomenutom društvu, odmah je vraćeno u jedinicu;

— rejoni: Hreplje — Brezovo brdo — Derbica [Derbizza]⁴⁰ — Jelšane — između Otok i Čabarska Polica — Val Komena — Kolovrat — Livek [Luico], 31. 7.: akcije izviđanja i pročešljavanja;

³⁷ Predeo, sev. od brda V. Gradišće (trig. 741).

³⁸ U dokumentu noćetno slovo naziva nečitko.

³⁵ Na karti 1 :100.000, Podgora, k. 240.

⁴⁰ Verovatno: Verbizza, tj. Vrbica.

— Slavina (Postojna), 31. 7.: između straže železničke stražare km 89 i ustaničkih delova otvorena je uzajamna vatra; ustanici su se razbegli;

— Hruševica (Opčine), 31. 7.: između naše patrola i ustaničkih delova izmenjeno je nekoliko metaka iz vatrenog oružja;

— rejon sa druge strane granice između Otok i Leskov Vrh — rejon Trikaliči [Tricalici], 31. 7.: akcije izviđanja i pročešljavanja;

— Trst, 31. 7.: Specijalni inspektorat javne sigurnosti za Julijsku krajinu je naredio da se u koncentracioni logor Fraskete [Fraschete] Slati (Frosinone) internira 15 žena.

o

BR. 102

IZVEŠTAJ GENERALA ROBOTIJA OD 13. AVGUSTA 1943. GENERALSTABU KoV O RAZGOVORU SA ITALIJANSKIM AMBASADOROM U ZAGREBU PO PITANJU ODNOSA SA NDH¹

22749.

V.P. 10, 13-8-43

Razgovor ekšel. Robotija i ekšel. Petručija²

GENERALSTABU KoV
OPERATIVNO ODELJ. I

Vojna pošta 9

Dostavljam izveštaj o jednom razgovoru koji sam vodio sa ekšel. Petručijem, ministrom Italije u Zagrebu, 11. tek. u Ronkiju.

Naznačeni komandant armije
general
(M. Roboti)

¹ Kopija originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821, r. 31/266—43.

² Luidi (Luigi Petrucci), ranije italijanski poslanik u Teheranii.

KOMANDA 2. ARMIJE
Obaveštajno odeljenje

V.P. 10, 11. avg. 1943.

Razgovor: vođen između eksel. Robotija i Petručija
u Ronkiju 11. avg. 1943. u 10,30^h. —

Ekselencija Petruči počinje tvrdnjom da su u Zagrebu najveće reperkusije izazvala ona pitanja koja se odnose na:

- četnike,
- represalije.

U pogledu četnika on tvrdi da mu se čini da još uvek postoje veze sa ovima, iako italijanski ministar inostranih poslova uverava da sa četnicima nema više sporazuma.

Što se tiče represalija, one nas otuđuju od Hrvata. Treba imati u vidu — smatra eksel. Petruči — da će se po završetku rata postići jedno od sledećih rešenja:

- stvaranje velike Jugoslavije, koju Englezi obećavaju kralju Petru. Od tog stvaranja mi nemamo ništa dobro da očekujemo: ona bi bila 100% antiitalijanska i imala bi u planu da se proširi do Udina;
- stvaranje jedne velike Srbije koja bi obuhvatila Bosnu, Hercegovinu i Dalmaciju, možda do Splita. Takva situacija bila bi nešto povoljnija za nas;
- stvaranje jedne velike Hrvatske koja bi bila najmanje štetna po nas. Naravno stvaranje takvog novog organizma moralo bi da se bazira na drukčijim osnovama od sadašnje Hrvatske i ne bi se moglo postići bez znatnih naših žrtava.

Da bi projekt velika Hrvatska mogao da uspe, potrebno je:

- 1) — Dejstvovati sporazumno sa Nemcima. A to izgleda izvodljivo.
- 2) — Obrazovati novu narodnu vladu.
- 3) — Sto se tiče Dalmacije, izvršiti ustupke sa naše strane.

Na osnovu gornjeg, eksel. Petruči je istog mišljenja, tj. da treba održati dobre odnose sa Hrvatima,³ pa stoga naročito treba izbegavati masovne represalije, za koje Hrvati uvek nastoje da nama pripišu odgovornost. Prema hrvatskom zvaničnom mišljenju ni Nemci ne čine ono što čine Italijani. —

Eksel. Roboti zatim objašnjava pojedine tačke diskusije.

³ Odnosi se na ustaško-domobranske vojne i civilne organe.

četnici

Armija je obećala razoružanje četnika po programu koji bi se postepeno sprovodio. Počelo je s tim da se ne daje više oružja, da se ubuduće ne vrše regrutovanja i da se smanji sledovanje hrane; sve ove mere dočekane su sa odobravanjem, a preduzete su najviše zato da se izbegne da četnici masovno pređu u partizanske redove, što bi za hrvatsku državu predstavljalo još veću opasnost. Sa 1. junom objavljeno je rasformiranje najznačajnijih hercegovačkih formacija i to posle iznenadne i ne baš drugarske nemačke akcije protiv njih.⁴ Dinarske i ličke formacije nisu značajne, jer se sastoje od svega nekoliko hiljada pouzdanih i vernih ljudi.

Sada se pristupa i njihovom rasformiranju, a prelazi se na regrutovanje dobrovoljaca za mešovite bataljone pravoslavaca, katolika i muslimana, sporazumno sa hrvatskim vlastima, a poput poznatih nemačkih SS-divizija.

Upravo ovih dana, pošto su četnici koji ne saraduju sa nama (Baćović), radi pribavljanja oružja dobili naređenje da napadnu naše male garnizone, Komanda Armije naredila je Komandi 6. korpusa, i na znanje drugim ustanovama, da se imaju smatrati neprijateljima svi četnici koji pokušaju da se približe našim garnizonima.

Odmazde

O odmazdama u pravom smislu reči ni govora; te mere se preduzimaju samo prema onim kućama iz kojih se otvara vatra protiv naših trupa. U tim operacijama učestvuju hrvatski poverenici, međutim oni odbijaju da slede kolone kada se stupa u otvorenu borbu.

Eksel. Petruči je zamoljen da pozove vlasti iz Zagreba da izvrše nekoliko uviđaja tamo gde su navodno izvršene represalije, da bi se utvrdila istina i koliko su preterani glasovi koji se pronose glavnim gradom. Posebno je bio naglašen događaj na Braču, do koga je došlo nesumnjivo zbog posredne i neposredne saradnje stanovništva.⁵

Zatim eksel. Petruči precizira da su u trenutku promene italijanske vlade Hrvati poverovali da ćemo mi izaći iz rata, te su od straha da ne predamo Dalmaciju i Primorje četnicima

⁴ Vidi dok. br. 24, 73 i 74.

⁵ Reč je o napadu grupe partizana i članova KPJ na italijansku posadu u Bolu, na o. Braču, 5. avgusta 1943. Radi odmazde zbog ovog napada na o. Brač, upućena je 7. avgusta kaznena ekspedicija iz Splita, koja je do 13. avgusta popalila mesta: Bol, Selce, Novo Selo, Pučišće, G. Humac i Pražnicu, ostavivši oko 5.500 ljudi bez krova nad glavom (Hronologija, str. 522—530).

ili partizanima, sporazumno sa Nemcima a možda i podstaknuti od ovih, odlučili da uđu u Dalmaciju.

Zaključio je tvrdnjom da će svi Hrvati biti protiv nas, ukoliko ne uspemo da zadobijemo bar malo simpatija vršeći ustupke (aludiram na Dalmaciju).

Primedbe Obavešt. odeljenja

Eksel. Petruči posmatra situaciju sa zagrebačkim naočarima. Njemu je nepoznat zamršeni problem Srbi — Hrvati — Slovenci — muslimani i četnici.

Jedna velika Hrvatska, naklonjena ili prijateljski raspoložena prema Italiji, n e m o g u ć a je. Hrvati su istorijski bili i jesu naši neprijatelji. Razlog: Jadransko more.

Naši interesi za ovo more su u čistoj suprotnosti i mi ne možemo u jednoj velikoj Hrvatskoj da oživimo i, još gore, da uspostavimo staru Austriju.

S druge strane, Hrvatska nikad nije bila sposobna da živi a da se na nekoga ne oslanja, pa pošto se neće oslanjati na Italiju, znači, ukoliko bude veća, utoliko će biti opasnija po nas.

Stoga bi bilo poželjno da se stvori takva Hrvatska koja bi, prema svojim prirodnim mogućnostima, bila *mala*.—

Uspostavljanje Srbije može nam koristiti ako ta Srbija bude ograničena na svoje prirodne granice; jedna velika Srbija lansirala bi refren o Jadranskom moru, a tu se naši interesi sudaraju, kao što je rečeno za veliku Hrvatsku.

Međutim, *najveće zlo* svakako predstavlja formiranje jedne **velike Jugoslavije** (po zamislima i po planovima Londona). Sa njom ne samo da jadransko pitanje ostaje i postaje opasnije, već se rađa i problem iredentizma u odnosu na Dalmaciju, Istru, Albaniju, Julijsku krajinu, itd. —

BK. 103

**IZVOD IZ IZVEŠTAJA KOMANDE 2. ARMIJE OD 15. AV-
GUSTA 1943. GENERALSTABU KoV O MORALU TRUPA I
RASPOLOŽENJU STANOVNIŠTVA I O RADU PROPAGANDNOG
ODELJENJA U TOKU MESECA JULA¹**

KOMANDA 2. ARMIJE
Propagandno odeljenje

Prot. br. AS. 43/8552

V.P. 10, 15. avg. 1943.

Poverljivo

Predmet: Izveštaj o službi „A“² za mesec jul 1943.

GENERALSTABU KoV
Odeljenje štampe i propagande

Vojna pošta 9

Br. 12553/C/VII
Stiglo 18. avg. 1943.

I — MORAL TRUPA

Do sada poznati elementi o tome kako su se nedavni nacionalni politički događaji odrazili na duh trupa ukazuju da moral ovih nije ostao sasvim nepromenjen u odnosu na ono što je izloženo u prethodnom izveštaju.

Promena režima nesumnjivo je donela olakšanje, ali razvoj ratnih događaja na Siciliji i stalno bombardovanje naših gradova i dalje teško deluje na moral vojnika, dok je prvi utisak posle promene vlade mnoge naveo da poveruju da uskoro predstoji kraj rata. Više od svega drugog utiče činjenica da većina ne vidi na koji način će moći, ako i ne tako skoro, da se zadobije nadmoć nad našim neprijateljima, s obzirom na njihova moćna sredstva, koja su još uvek veća od onih do sad uništenih. Takav je bar utisak većine.

Utisak koji se u početku javio kod trupa da takav razvoj situacije vodi neposredno miru i raspoloženje koje je iz toga proizišlo, odmah su rigorozno suzbijeni mojim preciznim naređenjima i saopštenjima, koja se dostavljaju u prilogu,³ a koja su upućena potčinjenim komandama u skladu sa višim direktivama.

¹ Snimak kopije originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821, r. 398/108—113.

² Služba propagande.

³ Redakcija ne raspolaže tim prilogom.

Te preventivne mere i, ako može da se kaže, rad na podizanju morala, sistematski će se nastaviti, kako bi sve komande potvrdile potčinjenim trupama ciljeve rata koji se nastavlja. U tom cilju mogu da doprinesu i sedmične radio-emisije.

Kao što je poznato, mnogi rojnici sa Sicilije traže da idu da se bore na novom sicilijanskom frontu, ali imam razloga da smatram da je kod nekih težnja nastala prvenstveno iz želje da se približe rodnom kraju posle toliko meseci neprekidne odvojenosti i. ... pod dejstvom neprijateljske propagande, koja je stalno najavljivala da su zarobljeni sicilijanski vojnici pušteni na slobodu i da će se prema tome vratiti svojim kućama. U svakom slučaju, potčinjene komande preduzele su, po mom naređenju, najpodesnije mere u odnosu na ostrvljane: preduzeteljivu pomoć u svim vidovima, razne novčane nagrade, učestale razgovore da bi se objasnila neophodnost preduzetih restrikcija.

Vojnici sa Sicilije naročito se interesuju za sudbinu svojih srodnika u osvojenim provincijama. Za tu svrhu veoma korisna bi bila posebna služba koja bi po što kraćem postupku, slično kao što postupa Sveta stolica za Italijane u inostranstvu i za one koji su imali srodnike u Africi, uz eventualno korišćenje specijalne radio-službe, pružila pravu pomoć u cilju davanja moralne podrške trupama.

II — ODNOSI SA SAVEZNICIMA

U ovoj zoni vrlo su ograničeni, usled nedovoljno razvijenih neposrednih dodira.

Retki su odnosi sa Nemicima, i skoro uvek nose pečat formalne učtivosti. Iza prividno srdačnih zvaničnih kontakata sa Hrvatima krije se, u suštini, nepoštovanje od strane naših trupa i nepremostivo nepoverenje od strane hrvatskih trupa, kod kojih nema nikakvog znaka zahvalnosti za žrtve naših vojnika u surovoj borbi protiv partizana. Najzad, među njima stalno tinja jedan pokret za povraćaj Dalmacije, koji hrvatske vlasti jedva zadržavaju, a koji se, sem u neprijateljstvu prema našoj zemlji, manifestuje još i u dezertiranju domobrana radi prelaženja partizanima, kao i u apsolutnom nedostatku borbenosti.

III — ODNOSI SA ITALIJANSKIM STANOVNIŠTVOM

Armija je dislocirana na okupiranim područjima, na kojima italijanskog stanovništva ili uopšte nema ili je vrlo malobrojno. Odnosi sa ovim uvek su odlični u svakom pogledu

IV — ODNOSI SA STANOVNIŠTVOM OKUPIRANIH KRAJEVA

Uopšte, stanovništvo sa područja pod okupacijom Armije već odavno je izloženo veštoj i sistematskoj propagandi protiv nas, pa je sada ubeđeno da će Italijani za kratko vreme morati da napuste ova područja. Takvo mišljenje najpreciznije odražava osećanje prema nama, nezavisno od lokalnih problema koji se uvek baziraju na nepomirljivom neprijateljstvu prema nama.

Pod takvim okolnostima, smatra se da nikakva politika, ma kako vešta i blistava, ne može stvarno i na trajan način da zadozbi naklonost, a još manje zahvalnost slovenačkog i hrvatskog stanovništva; može samo da zahteva i eventualno nametne dužno poštovanje. Pa ipak, u posebnim okolnostima, smatrao sam da je i u prošlom mesecu, kao i u prethodnom, trebalo izvršiti besplatnu podelu prehrambenih artikala grupama ili pojedinim građanima koji zaslužuju poseban obzir zbog njihovog držanja prema nama, koji žive u zonama u kojima su vođena dejstva i koji su se pokazali zaslužnim, kao i stanovništvu ostrva Korčula i Vis.

V — RAZORNA I SUBVERZIVNA NEPRIJATELJSKA PROPAGANDA

Ovih poslednjih sedmica razorna neprijateljska propaganda znatno je pojačana, naročito putem rasturanja letaka.

S razlogom smatram da oblici propagande i količina neprijateljskih letaka mogu da utiču na pojedince, ali masa je — bar zasad — gluva pred takvom delatnošću. Međutim, nema specifičnih događaja koji bi bili tako teški i rasprostranjeni da pobuđuju ozbiljnu zabrinutost.

Pa ipak, ova razorna propaganda pažljivo se prati, a argumenti kojima se služi pobijaju se na razne načine. Prati se takođe i neprijateljska radio-propaganda, kako bi se upoznali njeni elementi i smernice, u cilju neophodnog suzbijanja propagande.

VI — OSTVARENI OBLICI KULTURNO-ZABAVNOG ŽIVOTA

Kinematografska delatnost u periodu na koji se odnosi ovaj izveštaj normalno se odvijala.

Radi poboljšanja ove službe treba videti na koje potrebe ukazuju prethodni izveštaji. Statistički podaci posebno će se dostaviti, kao što je propisano.

Pozorišna aktivnost odvijala se kroz predstave koje je davala trupa „Luci della ribalta“, a bila je upotpunjena i predstavama vojnih sastava; treba istaći sastav pod nazivom „Vesela brigada“ iz Komande 18. arm. korpusa.

Usled promena u sastavu organizacija koje su bile potčinjene fašističkoj stranci koja je raspuštena, a koje su se neminovno odrazile i na Dopolavoro, došlo je do toga da Armija sada ne raspolaže varietskim sastavima, koji, ukoliko su dobro odabrani, mnogo koriste zdravoj rekreaciji trupa.

Izražavam želju da nastavak aktivnosti u okviru novih direktiva omogući obnovljenom Dopolavoro da sa još većim zamahom i sa još snažnijim ritmom nego u prošlosti produži ovaj koristan vid pomoći.

Posebni dopisom (br. A 43/7903 od 31. 7. 43.)⁴ već je dat opširan statistički izveštaj o pomoći pruženoj povratnicima iz Armir⁵ (?) od strane ove Komande pozadine Armije.

Sadašnji posebni naslovi navode me da podnesem formalni predlog za ukidanje „umetničkih studija“, koje danas ne služe drugom već da se vrednim umetnicima natrpavaju. Već i inače glomazni organi propagande; s obzirom na momenat, dobro bi bilo da se umetnici upućuju u korpuse i da se više ne uzimaju.

VII — OSTVARENI OBLICI PROPAGANDE

Ostvareni su mnogobrojni oblici propagande u cilju podizanja morala trupa i sprečavanja da potpadnu pod razorne uticaje: spomenuću već navedene moje okružnice,⁶ sa preciznim naređenjima potčinjenim komandama; rasturanje letaka koji su priloženi,⁷ uobičajena široka raspodela nedeljnog lista „La Tra-

⁴ Redakcija ne raspolaže tim dopisom.

⁵ ARMIR — Armata italiana in Russia (italijanska armija u Rusiji, tj. 8. italijanska armija dok se nalazila na istočnom frontu u ratu protiv Sovjetskog Saveza).

• Redakcija ne raspolaže tim okružnicama. - - _

⁷ Redakcija ne raspolaže tim letcima.

dotta del Fronte Giulio" i drugih publikacija koje su izdale potčinjene komande; poseta oficira „A" jedinicama; specijalni rad sa pojedinim vojnicima.

VIII — KONTRAPROPAGANDA

Civilno stanovništvo okupiranih područja i onih pod kontrolom partizana i dalje se obasipa brojnim letcima i proglasima, pre svega u cilju pobijanja tendencioznih vesti koje širi neprijateljska propaganda, naročito u vezi sa vojnom i političkom situacijom na Balkanu.

Među partizanima i na području Julijske krajine naseljenim slovenačkim stanovništvom, ilegalno su rasturane brošure i proglasi koje je izdala ova Komanda, a u cilju stvaranja zbrke i neslaganja u ideologijama i težnjama raznih stranaka, a sve u našu korist.

Priložen je prepis raznih publikacija koje je rasturalo Propagandno odeljenje Armije i potčinjene ustanove.⁸

Sticajem okolnosti, s obzirom na neaktuelnost već odobrenih fotografija, zbog novostvorene unutrašnje političke situacije, trenutno je odloženo najavljeno objavljivanje antiboljševičke propagande, prvenstveno namenjene slovenačkoj i hrvatskoj omladini.

Nastavljena je saradnja sa hrvatskom i slovenačkom štampom putem upućivanja članaka i vesti.

Uvek je vrlo poželjna i efikasna propaganda putem dokumentarnih filmova **Luce** na hrvatskom jeziku.

Stoga insistiram da se pribave najnoviji dokumentarni filmovi, a po mogućstvu i igrani filmovi, sinhronizovani na hrvatski jezik.

Radio-stanica u Dubrovniku, koja bi sa tehničke tačke gledišta mogla regularno da funkcioniše, nailazi na teškoće usled nedostatka odgovarajućeg osoblja za održavanje složenog i delikatnog rada na propagandi.

Na kraju, napominjem da hitno treba poslati veliku količinu aktuelnog fotografskog propagandnog materijala, koji treba raspodeliti celishodno odabranim garnizonima.

⁸ Redakcija ne raspolaže tim publikacijama.

IX — ZA ČIM SE OSECA NAJVEĆA POTREBA

Nikakvih specifičnih zahteva nema, osim onoga što je izričito spomenuto u prethodnim poglavljima i što je izneto u priloženom pregledu.

Naznačeni komandant armije
general
(Mario Roboti)

Kopija za Personalno odeljenje i Sekretarijat

Pregled važnijih napomena koje su već bile isticane u prethodnim izveštajima Propagandnog odeljenja, a još uvek se čeka da se po njima postupi.

- 1) — Nedostatak sredstava za poboljšanje obroka;
- 2) — Nedostatak materijala za popravku obuće;
- 3) — Povećati broj filmova koji će se prikazivati trupama;
- 4) — Povećati sledovanje duvana;
- 5) — Potreba za novim i brojnim bibliotekama za oficire i trupe;
- 6) — Upućivanje rekvizita za razonodu vojnika (naročito 'kuglana). —

BR. 104

**OBAVEŠTENJE KOMANDE 2. ARMIJE OD 20. AVGUSTA
1943. KOMANDI 18. ARMIJSKOG KORPUSA O NAREĐE-
NJU VRHOVNE KOMANDE DA CIVILNU VLAST U GU-
VERNATORATU DALMACIJE PREUZMU KOMANDANTI
18. I 14. ARMIJSKOG KORPUSA¹**

OD

Dešifrovani telegram

OD Capriolo EDVH 8333 — 125 20/8 20,30h

OD KOMANDE 2. ARMIJE — CIVILNI POSLOVI

KOMANDI 18. ARM. KORPUSA

Br. 11529/Civ. posi.

Vrhovna komanda saopštava:²

Prvo — Pošto je teritorija Dalmacije operativno područje, civilnu vlast je preuzeo vrhovni komandant, a vršiče je komandant 18. arm. korp. za provincije Zadar i Split i komandant 14. arm. korp. za Provinciju Kotor;

Drugo — Ministarstvo unutrašnjih [poslova] obavješteno je da se eksel. Dompieri upućuje u komandu 18. arm. korpusa;

Treće — Naknadna saopštenja u pogledu premeštaja komande 18. arm. korp. u zonu Zadar. Prema tome eksel. Spigo ostaje u Splitu sa svojom komandom do novog naređenja, zatim će moći da odlazi u Zadar po potrebi svog odeljenja kako i kada bude našao za shodno, vraćajući se uveče u Split. Molim potvrdite prijem.

General Roboti, 18152008

Komanda 2. armije
— Odeljenje civ. poslova -
V. P. 10, 20. avg. 1943.

20. avg.
Odelj. za telekomunikacije

³

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821, r. 403/1032.

² Odnosi se na saopštenje Vrhovne komande br. 11/31620 od 18. avgusta. Ono je istovetno s ovim obavještenjem, osim poslednje dve rečenice, koje je dopisao general Roboti (AVII, NAV-T-821, r. 403/1034).

³ Nečitka primedba dopisana olovkom.

BR. 104

**IZVOD IZ IZVEŠTAJA GENERALŠTABA KoV OD 31. AV-
GUSTA 1943. VRHOVNOJ KOMANDI O BORBENOJ GO-
TOVOSTI ZDRUŽENIH JEDINICA DISLOCIRANIH U JU-
GOSLAVIJI I ALBANIJI NA DAN 15. AVGUSTA 1943.
GODINE¹**

DOSTAVLJENO PO OFICIRU

GENERALŠTAB KR. KOV

I odeljenje službi

Br. 30/374503 pov. protok. VP 9, 31. avgust 1943.
(Primerak br. 1) VRHOVNOJ KOMANDI — I odeljenju

VP 21

(u vezi sa njegovim dopisima Br. 390/0 i 13561/Op.
od 23. 10. 1941, odnosno 2. 6. 1943.)² -

(Primerak br. 2) MINISTARSTVU RATA — KABINETU

RIM

Predmet: Stanje borbene gotovosti KoV na dan 15. 8. 1943.

Dostavlja se izveštaj o „Stanju borbene gotovosti Kopnene
vojske na dan 15. avgusta 1943.“

Pomoćnik načelnika štaba
za pozadinu
[potpis nečitak]

Vrhovna komanda
Operativno odeljenje KoV
Istočno ratište

Br. 16501

Primljeno: 1. septembar 1943.

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821, r.
2/838.

² Redakcija ne raspolaže tim dopisom.

REZIME ZA ITALIJU — FRANCUSKU METROPOLU — KORZIKU

U SLOVENIJI — DALMACIJI — HRVATSKOJ

2. ARMIJA

- Jedna konjic, divizija „E. di Sav[oja]“
- Nekompletna. Nedostaje jedna četa 47 mm, dve baterije 20 mm, jedan bersaljerski bataljon i sva artiljerija. Popunjenost postojećih delova:
— *ljudstvom*: oficira 75%, podoficira i vojnika 74%;
— *opremom*: kompletna.
- Jedna pešad. div. — „Re“
- Borbeno sposobna. Nedostaje baterija 20 mm;
— *ljudstvo*: oficira 96%, podoficira i vojnika 88%;
— *oprema*: konja oko 70%; običnih kamiona 50% i specijalnih kamiona 100% proisečno. Naoružanje kompletno.
- Jedna okupaciona pešad. divizija — „Murde“
- Borbeno sposobna. U toku je formiranje tri bataljona 259. pešad. puka koji, zasada, neće imati konja;
— *ljudstvo*: oficira 87%, podoficira i vojnika 66%;
— *oprema*: konja 50%; običnih kamiona 50%; specijalnih kamiona 100%. Naoružanje kompletno.
- Jedna okupaciona pešad. divizija: „Macerata“
- Borbeno sposobna. Nedostaje divizijski mitraljeski bataljon (u Siciliji) i sanitetski odsek. Popunjenost ostalih jedinica:
— *ljudstvom*: oficira 88%, podoficira i vojnika 74%;
— *opremom*: konja 50%; pešad. i art. pukovi 100%; običnih kamiona 50% i specijalnih 80%. Naoružanje kompletno.
- Jedna pešad. divizija: „Meisina“
- Borbeno sposobna. Nedostaje baterija 20 mm;
— *ljudstvo*: oficira 97%, podoficira i vojnika 87%;
— *oprema*: konja oko 70%; običnih kamiona 50% i specijalnih 100% prosečno. Naoružanje kompletno.

Jedna pešad. divizija: „Marke"	Borbeno sposobna. Nedostaje baterija 20 mm; — <i>ljudstvo</i> : oficira 101%, podoficira i vojnika 90%; — <i>oprema</i> : konja oko 70%; običnih kamiona 50% i specijalnih 100% prosečno. Naoružanje kompletno.
Jedna pešad. divizija: „Kačatori"	Borbeno sposobna. Nedostaje baterija 20 mm; — <i>ljudstvo</i> : oficira 99%, podoficira i vojnika 87%; — <i>oprema</i> : konja oko 70%; običnih kamiona 50% i specijalnih 100% prosečno. Naoružanje kompletno.
Jedna pešad. divizija: „Izonco"	Borbeno sposobna. Nedostaje baterija 20 mm i četa 47/32; — <i>ljudstvo</i> : oficira 104%, podoficira i vojnika 85%; — <i>oprema</i> : konja oko 70%; običnih kamiona 50% i specijalnih 100% prosečno. Naoružanje kompletno.
Jedna pešad. divizija: „Lombardija"	Borbeno sposobna. Nedostaje baterija 20 mm; — <i>ljudstvo</i> : oficira 103%, podoficira i vojnika 88%; — <i>oprema</i> : konja oko 70%; običnih kamiona 50% i specijalnih 100% prosečno. Naoružanje kompletno.
Jedna pešad. divizija: „Bergamo"	Borbeno sposobna. Nedostaje baterija 20 mm; — <i>ljudstvo</i> : oficira 98%, podoficira i vojnika 86%; — <i>oprema</i> : konja oko 70%; običnih kamiona 50% i specijalnih 100% prosečno. Naoružanje kompletno.
Jedna okupaciona pešad. divizija „Zara"	Borbeno sposobna; — <i>ljudstvo</i> : oficira 103%, podoficira i vojnika 94%; — <i>oprema</i> : konja 50%; običnih kamiona 50% i specijalnih 80%. Naoružanje kompletno. Artiljerijski puk sa konjskom vučom zamenjen motornom vučom.

REZIME ZA SLOVENIJU — DALMACIJU — HRVATSKU

- borbeno sposobnih: 10 pešad. divizaja (od kojih 3 okupacione);
 - nekompletna: *jedna konjic, divizija*
- Ukupno: 11 divizija.

U ALBANIJI

9. ARMIJA

- Jedna pešad. divizija: „Pulje”³ — Nekompletna. Nedostaje baterija 20 mm. Ima legiju Dobrovoljačke milicije nacionalne sigurnosti koja se svodi na jedan bataljon;
— *ljudstvo*: oficira 94%, podoficira i vojnika 82%;
— *oprema*: konja 60%; običnih kamiona 80% i specijalnih 50%. Naoružanje kompletno.
- Jedna pešad. divizija: „Parma” — Nekompletna. Nedostaje baterija 20 mm. Ima legiju Dobrovoljačke milicije nacionalne sigurnosti koja se svodi na jedan bataljon;
— *ljudstvo*: oficira 93%, podoficira i vojnika 86%;
— *oprema*: konja 60%; običnih kamiona 80% i specijalnih 50%. Naoružanje kompletno.
- Jedna divizija [tipa] A.S.⁴ 42: „Brenero” — Kompletna;
— *ljudstvo*: oficira 99%, podoficira i vojnika 98%;
— *oprema*: kompletna.
- Dve pešad. divizije: „Areco” i „Firence”⁵ — Nepotpune. Nedostaje im baterija 20 mm;
—• *ljudstvo*:
a) „Areco”: oficira 96%, podoficira i vojnika 89%;
b) „Firence”: oficira 98%, podoficira i vojnika 76%;
— *oprema*: konja 60%; običnih kamiona 80% i specijalnih 50%. Naoružanje kompletno.

³ Divizija „Pulje” je bila dislocirana na Kosovu. Vidi dok. br. 99.

⁴ A S — AMca Settentrionale (severna Afrika).

⁵ Divizija „Firence” je bila dislocirana u zapadnoj Makedoniji. Vidi dok. br. 99.

Jedna okupaciona pešad. divizija „Peruđa”

Borbeno sposobna. Kao višak ima jedno odeljenje teških motornih vozila;
— *ljudstvo*: oficira 94%, podoficira i vojnika 87%;
— *oprema*: konja 50%, kamiona 50%. Naoružanje kompletno.

u CRNOJ GORI

Jedna alpinska divizija „Taurinenze”

• Borbeno sposobna. Nedostaje divizijska komora;
— *ljudstvo*: oficira 93%, podoficira i vojnika 88%;
— *oprema*: konja 70%; običnih kamiona 100% i specijalnih 100%. Naoružanje kompletno.

Jedna pešad. divizija „Venecija”

Nekompletna. Nedostaje baterija 20 mm;
— *ljudstvo*: oficira 100%, podoficira i vojnika 90%;
— *oprema*: konja 60%; običnih kamiona 60% i specijalnih 90%. Naoružanje kompletno.

Jedna pešad. divizija „Ferara”

Nekompletna. Nedostaje baterija 20 mm; ima legiju Dobrovoljačke milicije nacionalne sigurnosti koja se svodi na jedan bataljon;
— *ljudstvo*: oficira 99%, podoficira i vojnika 104%;
— *oprema*: konja 60%; običnih kamiona 80% i specijalnih 50%. Naoružanje kompletno.

Jedna okupaciona pešad. divizija „Emilija”

Borbeno sposobna. Nedostaje četa 47/32;
— *ljudstvo*: oficira 98%, podoficira i vojnika 80%;
— *oprema*: konja 50%; običnih kamiona 50% i specijalnih 100%. Naoružanje kompletno.

BR. 104

ZABELEŠKA GUVERNATORATA CRNE GORE IZ PRVE POLOVINE 1943. O ORGANIZACIJI I NAČINU VOĐENJA BORBE JEDINICA NOV I POJ¹

Izveštaj italijanskog XIV AK, Crna Gora, o komunističkim bandama, str. 3—5, „Metodi vođenja borbe”.²

ZABELEŠKE O AKTIVNOSTI, ŽIVOTU I BORBI PARTIZANA

1. — FORMACIJA

Borbena jedinica je, uglavnom, poznata. Izneću je ukratko. Formacija je trojna: četa, bataljon, brigada, divizija. Prema raspoloživim podacima, bataljoni imaju i prateće čete (?), a divizije izvesnu količinu artiljerije. Što se brojnog stanja tiče, kao osnovnu jedinicu treba smatrati četu, jačine 50 boraca. Međutim, formacija nije uvek ista. U biltenima se često pominju obaveštajni bataljoni u sastavu borbenih jedinica. Smatram da ne grešim ako kažem da se ovi bataljoni sastoje od strogo odabranih boraca i da je njihov zadatak prikupljanje podataka o neprijatelju.

Komunisti, pored ostalog, raspolažu inženjerskim jedinicama, i to: pionirima, minerima i pontonirima. Ovo se zaključuje takođe i iz činjenice da su oni uspeli da poruše komunikacije od Drežnice do Konjica takvom veštinom da bi o tome trebalo da razmisle i kompetentne osobe, koje raspolažu adekvatnom opremom.³ Oni na rekama izgrađuju skele i upotrebljavaju gumene čamce zaplenjene, naravno, od Nemaca.

2. — Ako se razmisli na koji se način i na kakvom zemljištu ustanici bore i žive, postavlja se takođe i pitanje kako oni uspevaju da u akcijama održavaju vezu između jedinica? Jasno je da je njihovo komandovanje centralizovano, ali je nemoguće zamisliti da oni raspolažu velikim količinama dobrih sredstava za vezu. Moguće je da oni raspolažu radio-stanicama, ali ne u velikom broju; čak ako su i snabdeveni ovim sredstvima, ipak mora da im zadaje velike teškoće zamena utrošenih baterija ili pu-

¹ Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821, r. 25/477—81.

² Rečenica je dopisana mastilom, na nemačkom jeziku.

³ Reč je o prodoru jedinica Glavne operativne grupe NOVJ na prostor Drežnica, Prozor, Ivan-sedlo, Konjic, Jablanica od 9. do 22. februara 1943, kad su ovladale svim neprijateljskim uporištima (izuzev Konjica), razrušile železničku prugu Mostar—Saraievo i ostale komunikacije na pravcima svog nastupanja (Neretva—Sutjeska, str. 33—34).

njenje akumulatora. Ipak je sigurno da na područjima na kojima žive ne mogu nabavljati katodne ploče i drugi potreban materijal za radio-veze. Oni, bez sumnje, koriste telefonske linije svuda gde na njih naiđu, ali to ipak nije dovoljno za uspešno vođenje zamašnih operacija kao što to čine. Stoga treba pretpostaviti da njihova viša komanda veoma vešto organizuje vezu po vremenu i prostoru, što nije teško kad se zna kakva gvozdена disciplina vlada u ustaničkim formacijama. Njihove veze se, načelno, održavaju pomoću kurira, o čemu postoje dokazi.

3. — OBAVEŠTAJNA SLUŽBA

Pored izviđačke službe, koju sprovode sve njihove jedinice, obaveštajni centri i bataljoni imaju veoma dobro organizovanu obaveštajnu službu. Glavni organi ove službe su partizanski simpatizeri koji žive u našoj pozadini, kao i izvesna naša nebudnost koja im dozvoljava da blagovremeno budu obavešteni o svemu što ih interesuje.

4. — PROPAGANDA

Propaganda je njihovo najbolje oruđe. Među partizanima živi veliki broj veoma sposobnih, inteligentnih i uvek aktivnih intelektualaca; služe se lažima, ali tako vešto da svojom propagandom uspevaju da ubede čak i kulturne osobe a još lakše mase seljaka i čobana.

Stoga mi moramo upotrebiti sva sredstva i uložiti sve napore da bi se suprotstavili njihovoj propagandi. I upravo na ovom području mi smo veoma malo učinili.

5. — SANITETSKA SLUŽBA

Sanitetska služba je među ustanicima veoma slabo organizovana. Čak ako i imaju dovoljno sanitetskog osoblja, oni ipak nemaju na raspolaganju dovoljno sredstava za dobro funkcionisanje ove službe. Stoga moraju da u pozadinu prebacuju značajan broj ranjenika i bolesnika, što za njih predstavlja veoma težak problem. Na osnovu verodostojnih podataka saznaje se da ustanici ulažu sve moguće napore za poboljšanje ove službe, savetujući i primoravajući svoje ljudstvo da se pridržava higijenskih pravila, kako u pogledu higijene tela, tako i odeće. Zahvaljujući ovim merama oni su uspeli da se do sada sačuvaju od opasnosti zaraza.

6. — SNABDEVANJE

Ustanici se snabdevaju pomoću rekvizicija i organizovane pljačke stanovništva, napadajući garnizone i oduzimajući sve što nađu u skladištima. Trpe ali žive; ne umiru od gladi.

Oskudevaju u municiji, ali ne u tolikoj meri da bi došlo u pitanje izvršavanje zadataka koje sebi postavljaju.

Od velikog značaja za naš uspeh predstavljalo bi sprečavanje snabdevanja životnim namirnicama i municijom za duži period; ovo bi se moglo postići ako bi se blagovremeno evakuisalo sve stanovništvo sa celom svojom imovinom sprečavajući da garnizoni budu iznenađeni i preduzimajući sve mere kako u njihove ruke ne bi pala municija i ostala ratna oprema.

7. — MORALNO STANJE

U komuniste—idealiste moral je odličan, dok se ostali bore pod stalnim terorom i gvozdenom disciplinom. Međutim, nisu retki slučajevi dezertiranja i, verujem, da bi se umesnom propagandom mnogi od njihovih boraca mogli privući na našu stranu. Ovo bi trebalo da se uradi veoma inteligentno i vešto.

U cilju održavanja morala i sprovođenja propagande među svojim pripadnicima, partizani koriste sva moguća sredstva: zabave, koncerte, muziku, plesove, sastanke, pozorišne predstave itd. Ovo se dešava čak i u teškim situacijama, u predahu između dve borbe.

Što se tiče seksualnog problema, poznato je kakva je njihova situacija. Oni je vešto prikrivaju, jer im je poznat patrijarhalni život većine stanovništva, pa se plaše da bi se narod od njih odvojio kad bi saznao za njihov nemoral. Uprkos svemu, narodu to nije nepoznato, što dokazuje skrivanjem žena, naročito lepih i mladih udovica.

Stoga, celishodno bi bilo da se u našoj propagandi iskoristi ovaj problem.

8. — DISCIPLINA

Disciplina se održava terorističkim metodima, koji su dali odlične rezultate. Naša propaganda bi i na ovom području mogla imati uspeha.

9. — TAKTIKA

Partizani stanuju po selima pri čemu oko sela postavljaju veoma budnu stražu. Na položajima spavaju na otvorenom, bez šatora, slabo odeveni i nedovoljno ishranjeni.

10. — MARŠEVANJE

Marševanje se preduzima uz primenu svih mera sigurnosti, a u duhu naših vojnih pravila. Prilikom marševanja su veoma oprezni; zaista, još se nije dogodilo da budu iznenađeni bilo sa

koje strane. Njihovo kretanje je veoma brzo; kreću se u svim pravcima s ciljem da po svaku cenu izvrše postavljene zadatke. Veoma su uvežbani u marševanju i uspevaju da dnevno pređu 40—50 km, čak i po najtežem zemljištu.

Zarobljeni partizani potvrđuju da zbog velikih naprezanja, slabe ishrane i nedovoljno odmora, mnoge jedinice više nisu u formi.

11. — METODI VOĐENJA BORBENIH DEJSTAVA

a) *Napad*

Normalno, partizani napadaju noću, jer se u toku dana zadržavaju na položajima i čekaju podatke koje primaju preko špijuna i od izviđačkih jedinica. Kad prikupe podatke o situaciji kod nas i rasporedu naših snaga, napadaju na najosetljivije tačke. Napad noću izvode po svim pravilima borbene veštine; nastupaju u prikupljenim formacijama a zatim, kad stignu na pogodno odstojanje za bacanje ručnih bombi, napadaju munjevito i otvaraju vatru iz automatskog naoružanja, stvarajući zaglušujuću buku. Napadaju životinjski, ispuštajući divlje krikove da bi zaplašili protivnika. Kad smatraju da je njihov napad postigao izvestan uspeh, u neprijateljske formacije odmah ubacuju svoje „trojke“ koje, zatim, stižu u našu pozadinu. Ako uspeju da otvore brešu u našem rasporedu, ne napadaju više ni levo ni desno, već nastavljaju svoje nadiranje u dubinu.

Ciljevi noćnog napada partizana, za razliku od onog šta propisuje naša ratna taktika, mnogo su više u dubini. Oni, stoga, počinju napad odmah posle pola noći kako bi imali dovoljno vremena da se rasporede za odbranu i da iskoriste uspeh pre svanuća.

Da bi se suprotstavili napadu noću, mi bi morali preduzeti sledeće:

- uvek raspolagati izvesnom rezervom, makar i malom;
- svim našim snagama odmah izvršiti protivnapad, s obzirom da je neprijatelj veoma neorganizovan u momentu kad otvori brešu;
- organizovati naše položaje po dubini, otvoriti jaku vatru sa naših položaja i raspolagati sredstvima za osvetljavanje zemljišta pred našim položajima i na taj način, pomoću osvetljavanja i vatre, demoralisati neprijatelja koji nastupa.

Kako je poznato, neprijatelj je u napadima noću uvek imao uspeha, jer mi za to nismo unapred bili pripremljeni, čak i kad smo bili obavešteni o ovim napadima.

Stoga sam mišljenja da je suviše izlagati jedinice napadu noću na neorganizovanim položajima: neprijatelj će u ovakvom

slučaju postići siguran uspeh, a uspeće ne samo da demoralise naše vojnike, već i da starešinama oteža komandovanje. Bolje je da se napusti izvestan položaj nego da se pretrpi neuspeh i demoralise jedinica. Ako je ovaj položaj toliko važan da se ne sme napustiti a da se ne naškodi našim ciljevima, onda je sasvim sigurno da ga treba organizovati celishodno i po svaku cenu.

Napad danju

Partizani se trude da preduzmu napad koristeći u najvećoj meri iznenađenje. U cilju izvršenja prodora koriste veoma male jedinice, ali formirane od najboljih boraca. Posle izvršenja vatrene udara iz velikog broja automatskih oruđa, ove jedinice nasrću u sve pravce.

Da bi se suprotstavili njihovom napadu danju, mi bi morali preduzeti sledeće:

— jedinice na položajima nikad ne smeju da primene linijski raspored već treba uvek da formiraju međusobno dobro povezane borbene grupe uz vesto organizovanu vatru, tako da se efikasno može tući svaki prostor;

— odrediti jednu jaku rezervu ili veći broj manjih dobro naoružanih i snažnih rezervi;

— nikada ne dozvoliti da neprijatelj uspe da preduzme protivnapad i, pri tome, voditi računa da je neprijatelj u momentu prodora dezorganizovan i da preživljava krizu; neophodno je da se ovaj momenat iskoristi u najvećoj meri;

— dobro se utvrditi na odbrambenim položajima;

— odmah organizovati položaje zauzete pomoću rezervi ili jedinica povučenim sa glavnog položaja. Zadatak novih položaja je da se sačuva moral jedinice koja se povlači sa glavnog položaja i ne dozvoliti da je zahvati panika ili da se rasprši.

b) *Odbrana*

Partizani svoje položaje brane tako da napred isturaju manje jedinice, snabđevene automatskim oružjem. Pomoću ovih jedinica uspevaju da nametnu borbu i da prisile naše rezerve da se angažuju pre vremena, tako da, kad stignemo do njihovog glavnog položaja, više ne raspoložemo rezervama. U ovom momentu oni kreću u protivnapad i imaju verovatnoću za uspeh.

Da bi se uništili njihovi protivnapadi, smatram da bi se trebalo pridržavati sledećih pravila:

— postupati u napadu na isti način kao što oni to rade, odnosno kako sam naveo u tač. a);

— u istom momentu raspolagati u mestu izvesnom jakom pomoći; po svaku cenu sprečiti prevremeno angažovanje u borbi i nastojati da se ne utroše naše rezerve.

12. — ZAKLJUČAK

Partizani se skoro dve godine nalaze u neprestanoj borbi.!

U njihovim redovima se bore iskusni borci provereni u španskom ratu i, na žalost, veoma inteligentni. Na sektorima istočne Bosne, Like i Dalmacije, područjima na kojima su se duže zadržavali, imali su mogućnosti da se obuču i usavrše svoje komande. Što se, pak, tiče komandovanja, zaista su uspeali da postignu jedinstvo misli i doktrine; njihovi ljudi su svesni svoje situacije i zbog toga se bore na život i smrt. U ovome se nalazi tajna njihovih dosadašnjih uspeha. Lično sam proučavao njihovu taktiku: skrivaju se kao puževi, zatim se prikupljaju, ispituju teren i pripremaju za borbu. Mišljenja sam da se nalaze u krizi kad njihove jedinice nadiru u više pravaca, jer je to momenat kad gube komandu i vezu. Stoga bi trebalo, ponavljam, u najvećoj meri iskoristiti ovaj momenat svim snagama i sa svih strana.

Veoma je opasno u potpunosti angažovati naše jedinice: izložićemo ih sigurnom porazu. Na ovaj način je dosad učinjeno mnogo grešaka. Nasuprot tome, trebalo bi formirati jednu veoma jaku i dobro naoružanu jedinicu koja bi imala zadatak da napada u masi, čak i po cenu gubitka zemljišta. Sa jednom ovakvom formacijom trebalo bi napadati birajući upravo momenat kad su oni rastureni.

Da bi se partizani uništili, neophodno je pridržavati se sledećih pravila:

- starešine moraju biti upoznate sa njihovom taktikom;
- naše komandovanje mora biti centralizovano;
- naši komandanti moraju bolje organizovati vezu;
- naše jedinice, naši komandanti i naše ljudstvo moraju se držati pod strožom disciplinom.

Ukazujem da partizani mogu biti tučeni, moraju biti tučeni i uništeni. Jedino je neophodno da ih se tuče napadajući a ne braneći se.

Zbog ovog razloga treba u najvećoj meri podsticati ofanzivni duh naših jedinica.

..
o

M.P.⁴

⁴ Okrugli pečat: Guvernerat Crne Gore.